

БОГДАН РОМАНЕНЧУК

УКРАЇНСЬКА
ЧИТАНКА

ДЛЯ ПРОГУ

НЬО ЙОРК 1960 ФІЛІАДЕЛЬФІЯ

ШКІЛЬНА РАДА
diasporiana.org.ua

· УКРАЇНСЬКИЙ КОНГРЕСОВИЙ КОМІТЕТ АМЕРИКИ
Ш К І Л Ь Н А Р А Д А

БОГДАН РОМАНЕНЧУК

УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА

для II року навчання
української мови

ДРУГЕ ПОПРАВЛЕНЕ
И ПОШИРЕНЕ ВИДАННЯ

НЬЮ ЙОРК 1960 ФІЛЯДЕЛЬФІЯ

Видання Шкільної Ради

Цією дорогою складаємо щиру подяку всім учителям, які подали свої зауваження до читанки, а зокрема *проф. І. Безружкові* з Ганноверу за мовну редакцію читанки, переведеної з власної ініціативи, та за цінні зауваження методично-дидактичного характеру.

Автор і видавництво.

Адреса Видавництва Шкільної Ради:

Wyd. Shk. Rada, 838 N. 7th St., Philadelphia 23, Pa.

Друкарня: Р. Крупка і М. Пирський — 114 Ст. Маркс Пл., Нью Йорк

МОЛИТВА.

Ісусе коханий, Ісусе наш милий,
Вже янголи в небі зірки засвітили,
Вже нічка надходить, і діти в поклоні
До тебе в молитві підносять долоні.

Тобі ми приносим подяку велику
За те, що Ти взяв нас під Свою опіку,
За те, що здорові усі і веселі
По праці кладемося до сну на постелі.

Дозволь нам щасливо цю ніч переспати,
Набратися сили, ще ліпшими стати,
А завтра віддати усі свої сили
Тобі й Україні, далекій та милій.

В. Переяславець.

з усіх людей на світі. І тата щиро люблю, бо він найрозумніший з усіх. Ми всі його слухаємо. Без батька й матері було б нам дуже важко в світі жити.

Тато щоденно ходить до праці. Він заробляє на життя для всієї родини. Мама теж працює в фабриці. Вони дуже втомлюються. Ми стараємося бути чемними і не докучати їм. Мама мусить щодня варити обід, щоб усіх нас годувати. Батько розпитує нас про школу та про те, як ми поводитися в школі. Наш тато не любить, як ми нечемні в школі. Тому завжди нагадує нам, як ми маємо поводитися в школі і поза школою.

Хоч наш батько втомлений по праці, але він завжди помагає нам підготовити лекції на другий день. І вчить нас гарно по-українськи говорити й писати.

Залитання:

З кількох осіб складається ваша сім'я?

Де працюють ваші батько й мати?

Чому треба слухати батька й матері?

Що робить мати, як приходить увечері додому?

Про що розпитує вас батько?

Чого батько не любить?

Чого вчить вас ваш батько?

М О Я М А М А .

Як же маму не любити,

Як вона найліпша в світі!

Вона все про мене дбає,

І годує й зодягає . . .

Як у мене щось болить —

Вона цілу ніч не спить:
Все турбується рідненька,
Щоб росла я здоровенька.
Як же маму не любити —
Таж вона найкраща в світі!

О. М.

ВАСИЛЬКОВА РОДИНА.

Василькова родина досить велика: батько, мати, два братчики й сестричка та дідусь. Вони живуть усі разом в одному домі, бо вони одна сім'я. Мають гарний дім з огородинкою, гарні кімнати. Такі чистенькі й приємні, аж любо дивитись. Кімнати прикрашені українськими вишивками й килимами. На стінах розвішані образи — тут Мати Божа, прикрашена вишивками, там Тарас Шевченко, а отам гарні малюнки українських малярів. В кутику під стіною стоїть невеличка шафка з книжками. В ній багато українських книжок. Василько любить читати українські книжки. Батько купує йому кожен нову книжку. Тут є також книжки старшої сестрички. Але Василько їх ще не читає. Колись, як виросте, тоді читатиме. А тепер він читає тільки казки з малюнками. З цих книжок він теж учить української мови.

* * *

Коло хати є невеличкий огородинчик із травичкою й квітами. Тут є барвінок, м'ята, васильки, незабудки. Це мама з сестричкою посадили. А дідусь посадив кілька вишень. Вони хочуть, щоб так було, як на Україні — „садок вишневий коло

хати, хрущі над вишнями гудуть”. Батько, мати й дідусь дуже люблять Україну. Вони не раз оповідають Василькові про Україну. Яка вона гарна, яка вона багата!

Василько вже багато знає про Україну, хоч він тільки другий рік учиться української мови. Але він знає, де Київ, Львів, Харків. Сетричка йому показувала на мапі. І Василько теж любить Україну, хоч він її ніколи не бачив. Але Україна є і в його хаті. Де є українська родина, там є і Україна.

Василько і вся його родина почуваються дуже добре в своїй хаті. Василько не бігає по вулиці. Він не любить бавитися з нечемними вуличними дітьми. Йому приємніше бавитись у хаті або в огородчику із своїм братіком і сестричкою. З ними він говорить завжди тільки по-українськи. Бо це його рідна мова.

Спишіть і поясніть незрозумілі слова.

Запитання:

Хто належить до Василькової родини?

Чим прикрашена їх хата?

Що посадили мати з сестричкою й дідусь в огородчику?

Чому Василько любить Україну?

Яка Василькова рідна мова?

Якою мовою він завжди говорить дома?

ДІТИ

По віночку ми сплетемо

Із цвіточків червоненьких —

Та й до батька понесемо,

Та й до батька та й до неньки.

Скажіть, батьку, скажіть, ненько,
Чий віночок червоніший?
Котре з нас, дітей маленьких,
Вам найкраще й наймиліше?

Ой ви, діти, квіти наші —
Всі віночки червоненькі,
Всі однако ви найкращі,
Всі однако нам миленькі!

МИ ТАТО.

Мій тато працює. Він пізно вертається з праці. Моя мама і ми всі чекаємо тата. Тато вже приїхав. Ось він відчинив двері. Мама і ми всі тішимося і вітаємо його. Тато всіх нас цілує. Я в школі був чемний. Тато привіз мені великого коника. Він обіцяв мені показати його по вечері. Тато і ми всі вечеряємо. Мені цікаво побачити коника. По вечері тато приносить до хати коника. Який гарний коник! Я подякував татові за подарунок. Мій тато добрий. Тато мене любить. Я тата теж дуже люблю.

МАМИН СИНОК.

Увечері Михайло сидів на стільці і держав на колінах Андрійка. Вогонь палахкотів у печі й освітлював хату червоним світлом. Михайлиха сиділа перед піччю і варила вечерю, а Михайло розмовляв з Андрійком:

— Ану, покажи, Андрійку, як ти їхатимеш у війську на коні?

Хлопець сів на мітлу і брикав по хаті. Мама налила в горнятко молока і покликала сина:

— Досить, досить Андрійку, на тобі горнятко
молока, візьми і пий!

Андрійко зупинився коло печі і пив молоко.

— Андрійку, а ти що купиш мамі?

— Черевики!

— А татові?

— Татові куплю годинник.

— Гарний синок!

Михайло взяв його знов на коліна і питав:

— А як ти називаєшся?

— Андрій Косминка.

— А хто ти є?

— Українець.

— Добре. А куди ти поїдеш?

— На Україну.

— На чім поїдеш?

— На таким кораблі, як хата, великім, таким
морем широким-широким, геть, геть.

— А тата візьмеш з собою?

— Візьму тата й маму, й Івана вуйниного та
й геть поїдемо.

Мама усміхнулася з радости, обняла Андрійка
і поцілувала.

В. Стефаник.

Спишіть і поясніть незрозумілі слова.

Запитання:

З ким бавився Андрійко увечері?

Що він купить татові і мамі?

Хто є Андрійко і його тато й мама?

Куди він поїде?

Кого він візьме з собою?

* * *

Василь: Лесю, ходи з нами гратися!

Лесь: Не можу. Мушу допомогти татові зробити
моє шкільне завдання.

ТРЕБА ПРИЗНАТИСЯ МАМІ.

I.

Одного разу по обіді сидів Михась у робітні свого батька, який був столярем, і стругав кусник дерева батьковим ножиком. До робітні увійшла його молодша сестричка Іринка і сказала зі страхом:

— Михасю, я зробила щось погане, але то не моя вина.

— Що таке? — питає Михась.

— Як не скажеш нікому, то я тобі розкажу. Я хотіла напиться води і взяла з шафи найкращу склянку. Але вона випала мені з рук і розбилася. Що я тепер буду робити, як мама прийде. Мама буде гніватися на мене, як довідається, що це я зробила.

Михась подумав і каже:

— Якби я щось таке зробив, я б признався мамі. Це найкраще, що можна зробити. Як признаєшся, то мама не буде гніватися. І тебе не буде сумління гризти.

— Ой, Михасю, — відповіла Іринка, — тобі здається, що це так легко признатися. Не знати, чи ти признався б, якби щось таке зробив.

— Я тобі вірю, що це не легко. Але це чесно, і я так зробив би, — відповів Михась.

II.

В тій хвилині Михась хотів розколоти полінець і вдарив молотком по ножичку. Але він ударив так незручно, що вістря відломилося. Він дуже збентежився, а Іринка сказала:

— Бачиш, Михасю, і тобі трапилось нещастя. Скажи тепер, чи признаєшся батькові, що ти зробив? Ходімо тепер обоє і признаймося.

— Признатися? — відповів Михась. — Я думаю, що... я не знаю...

І не договоривши, Михась закрив ножика і сховав його в батькову шихляду, кажучи: — Бачиш, Іринко, наш робітник Петро відходить від нас. Як тато побачить, що ніжик зламаний, подумає, що це він зробив, і нічого йому не скаже.

— Ой, Михасю! А не казав ти перед хвилиною, що ти признався б? А чи то гарно і чесно, щоб через тебе впало підозріння на невинного Петра? — запитала Іринка. — Я таки признаюся мамі, що я розбила склянку, а ти теж повинен признатися.

По тих словах Іринка вийшла з робітні, і Михась побачив її аж надвечір, але пізнав, що вона вже призналася мамі і скинула з себе той тягар вини, бо була весела.

— Якби мені вже було так легко! — подумав сумний Михась і, подумавши трохи, пішов до батька признатися, що зробив шкоду.

Спишіть і поясніть незрозумілі слова.

Запитання:

Що трапилося з Іринкою?

Що радив їй Михась зробити?

Чому він радив Іринці признатися мамі за все?

Що трапилося з Михасем?

Чи він хотів признатися батькові?

На кого він хотів скинути вину?

Що йому радила Іринка і що сама зробила?

Чи Михась признався батькові?

СВАРКА.

Рано-вранці за дрібнички
Посварились дві сестрички,
— Не чіпай моєї книжки!
Не бери ведмедя Мишки!

— Віддай мені олівець,
Що поламаний кінець,
І шматок отої стрічки,
І ляльчині черевички.

В мій куточок не ходи!
Ми у сварці назавжди.
Посідали по кутках
І надулись — глянуть страх.

А надворі — дощ і вітер,
Дуже сумно так сидіти.
Де не глянеш, скрізь краплинки,
Навіть просвітку нема.

. . . Посиділи дві хвилинки,
Обернулись крадькома.
Вдвох одразу обернулись,
Одвернулись і надулись.

Що за гра на самоті,
І ляльки якісь не ті . . .
І, забувши всі дрібнички,
Помирились дві сестрички.

М. Пригара.

БАТЬКО І СИНИ.

Батько наказав синам, щоб жили в згоді, та вони не послухались. Тоді батько звелів принести віник і каже:

— Зламайте!

Як сини не намагались, але не могли зламати.

Батько розв'язав віник і наказав ламати по одному прутіку.

Сини легко переламали прутіки.

Батко й каже:

— Так от і ви: якщо дружно будете жити, ніхто вас не переможе, а як будете сваритися, вас кожний легко подолає.

Запитання:

Що наказав батько синам?

Як поставилися сини до батькового наказу?

Що звелів батько зробити синам?

Чому сини не могли зламати віник?

Як сини зламали віник?

Що після цього сказав їм батько?

Чого навчас нас це оповідання?

прочитати!
ТРИМАЙМОСЯ СВОГО РОДУ. *це*

Не тільки люди, але й пташки та звірята мають свої хатки. Там вони живуть із своїми родинами. Пташки будують для своїх пташенят чудові гніздечка. Ніхто з людей не зробив би таких гніздечок. А звірята будують собі підземні мешкання. Вони майстри в цьому.

Пташки і звірята вигодовують у тих хатках своїх малят. Поки малята виростуть, то ними опікуються батьки. Вони їх годують і при звичають

до життя. Пташки вчать пташенят літати і шукати поживи. А звірята вчать своїх діток ходити або плавати, пізнавати своїх ворогів і добувати собі їжу.

Пташенята й звірята слухають своїх батьків. Вони роблять те, чого їх учать батько або мати. А котре буває непослушне, то зараз дістане лапою або крильцем чи дзьобиком. Їмусить робити як мама каже. Це йому потрібне до життя.

Звірята і птахи живуть родинami. Вони завжди тримаються свого роду. Навіть тоді, як повиростають. Ластівка ніколи не пристане до горобчиків, ані до інших пташок. Так само горобчик чи жайворонок тримаються свого роду. Вони ніколи не перестануть бути горобчиками чи жайворонками. Навіть зозуля, яка вкладає свої яєчка до чужив гнідечок, — і та залишається зозулею. Із зозулених яєчок народжується зозуленята, але вони тримаються свого зозулиного роду.

Так само і в людей буває. Вони тримаються свого роду. Хто ким народився, тим залишається до смерті. Ми українці і завжди залишаємось українцями де б ми не жили.

Б. Николин.

Запитання:

Де виховують пташки і звірята своїх діток?

Чого вони їх навчають?

Чому пташенята і звірята слухають своїх батьків?

Чого тримаються пташки і звірята?

УСМІХНИСЯ.

— Татку, чи можеш писати з закритими очима?

— Певно, що можу.

— Ну, то підпиши мені свідоцтво.

МАТУСЯ.

Хто вас, дітки, щиро любить,
хто вас ніжно так голубить,
як ви хворі, цілі ночі
не стуляє свої очі?
— Любая матуся.

Хто колисочку гойдає,
хто вам пісеньку співає,
хто вам казочку розкаже,
хто вам лялечку покаже?
— Рідная матуся.

Коли, дітки, ви ліниві,
неслухняні, пустотливі,
як буває іноді,
хто ж то сльози ллє тоді?
— Все вона ж — матуся.

О. П.

Запитання:

Хто найбільше любить дітей?

Як діти повинні ставитись до матерів?

МОЯ БАБУСЯ.

Як мені бабуся наливає чаю,
я її за руку зразу зупиняю
і кажу: — Бабусю, не турбуйсь, не треба —
краще йди спочити, я наллю для себе.

А мені бабуся мовить ніжне слово:
— Внучко моя люба, будь завжди здорова!
Рада я, що всюди хлопчики й дівчата
з доброти твоєї будуть приклад брати.

Взимку і весною скільки в неї діла!
Кожен раз щоранку нас вона будила,
і поки ми встанем, зберемося в школу,
стіл вона накрис, просить нас до столу.

А тепер сама я прокидаюсь рано,
і поки бабуся до сніданку встане,
чай сама готую, стіл я накриваю —
я своїй бабусі завжди помагаю.

Меншеньку сестричку
одягну, обую,
заплету косички,
брата нагодую.

Це тому щоденно маю я турботу,
що йдуть тато й мама рано на роботу.
Я люблю бабусю, я люблю трудиться —
я своїй бабусі вірна помічниця!

М. Д.

Запитання і завдання.

Як ставиться внучка до бабусі? Скажіть словами вірша.
Перечитайте слова, якими бабуся відповідає внучці.
Як внучка допомагає бабусі?

ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ.

Малий Степанко любив завжди перебільшувати. Як щось оповідає, то зараз перебільшує вдвоє, втроє або й удесятеро. Прийшов він одного разу додому і каже:

— Ох, я напівживий! Там така спека, що можна згоріти. Я летів, як стріла, зо три милі.

— А куди ти ходив? — питає батько.

— Та я дійшов до Василькового дому та й назад сюди.

— Ну, це ще не так далеко, всього п'ять хвилин ходу. А на дворі зовсім нема спеки, сьогодні навіть холоднувато.

— Е, але я летів, як стріла, тому мені так гарячо.

— Ти вийшов о п'ятій годині, а тепер п'ята сорок п'ять.

— Так, якраз три чверти години, — сказав Степанко, глянувши на годинник.

— А хіба стріла потребує сорок п'ять хвилин, щоб пролетіти дорогу, яку можна зробити за дві хвилини?

— Стріла, певно, ні, але я біг щосили цілу дорогу. Я думав, що ціле місто збіжиться, щоб побачити мій новий візок.

— Хто ж то має прийти? Я не вірю, щоб сюди мало прийти так багато людей з цілого міста. Де ж тут для них місце?

— О, Миколка, Петрусь, Володко, Василько казали, що прийдуть, а я думаю, що прийде ще Юрко, Богдан та Івась.

— Ну, це разом сім хлопців, а наше місто має десять тисяч мешканців. Але це добре, що більше не буде, бо ти хворий і не зможеш з усіма бавитися.

— Я хворий? — сказав здивований Степанко, схоплюючись із ліжка.

— Та ти ж сам говорив, що ти напівживий, а хто напівживий, той напевно хворий.

— Ах, тату, ти мене ловиш на слові, я так не думав. Я не був напівживий, але я так скоро біг, бо за мною гналося з п'ятдесят псів.

— О, це досить багато. Але звідки їх стільки взялося, коли в цілому нашому місті нема більше як п'ятдесят, та й то в більшості кімнатних.

— Так, але мені так здавалося, що їх є п'ятдесят, — сказав Степанко трохи нетерпеливо. — Сусідна площа була повна псів... Як би ти там був, тату, то ти б напевно подумав, що їх є п'ятдесят.

— Але ж якби ця площа була повна псів, то там напевно було б більше як тисяча. Чи ти думаєш, що ти говориш?

Степанко пробував думати, але ніяк не міг уявити собі, скільки псів помістилося б на такій великій площі. А батько говорив:

— Я не бачу кращого способу відзвичаїти тебе від перебільшування, як тільки розказати дітям, що ти летів стрілою, що на тебе напала тисяча псів, що ти біг три милі, щоб перейти п'ятихвилинну дорогу, що до тебе має прийти десять тисяч людей подивитися на твій візок, і що ти напівживий вернувся додому.

Степанко подумав, подумав і вже відтоді старався говорити докладно, як було, і не перебільшувати.

Спишіть і поясніть незрозумілі слова.

Запитання:

Що любив робити малий Степанко?

Чому Степанкові здавалося, що на дворі спека?

Чи це добрий звичай перебільшувати?

ЛЮБІТЬ РІДНУ МОВУ.

Люби, дитино, рідну мову,
Скарб найдорожчий — рідне слово:

Словом тим рідним вчила нас мати
Рідну країну щиро кохати,

Словом тим вчила Богу молитись,
Правду любити, правдою жити.

КНЯЗЕНКО ЯСІНЬ.

I.

Жив собі один князь. Мав він сина на ім'я Ясінь. Князенко жив у гарному замку на верховині. Все було б добре, якби не та хиба, що вчителі його були чужинці. Тому князенко своєї землі не знав і не любив. Тужив лише за чужими країнами, які йому вихваляли учителі-чужинці. І його єдиним бажанням було поїхати до чужих країв та оглянути їх. По довгих проханнях батько дозволив йому поїхати й оглянути всі землі. Яка йому найбільше подобається — він може там залишитись і шукати собі щастя.

II.

Князенко попрощався з батьком і виїхав на чужину. Ніч захопила його в лісі. Він знайшов собі місце під розлогим дубом і хотів там переночувати. Постелив собі оленячу шкіру і ліг спати. Перед сном подумав: „От, якби мені крила, я б скоро полетів через гори й долини”.

Нараз став перед князенком старий сивий дідусь і промовив:

— Так буде, як бажаєш. Сідай лиш у цей човен, він понесе тебе високо понад землею. А як захочеш опуститися на землю, то скажи: „Плини човнику нижче і до землі ближче”!

III.

Князенко подякував дідусеві і сів у човен. Човен поніс його вгору і полетів у темряві. Коли ж ранком князенко пробудився, то він був уже в чужій, незнаній країні. Внизу бачив він пальмові гаї, а далше гори, вкриті вічним снігом, широке море, а ще далше пустиню. Багато країв він так перелетів, повертав човном на різні сторони, але ні разу не хотів опускатися на землю.

IV.

Князенко летів понад землею, яка видалась йому найкращою за всі, які він досі бачив у своїй мандрівці. Тут він бачив зелені гори й урожайні поля, бачив гарні оселі в зелених садках та рухливі міста над річками. На полях працювали лю-

ди, а їх лагідний та чарівний спів долітав аж до нього.

„Ось найкраща земля”, — подумав князенко, — „тут мені найбільше подобається”. Він зараз і промовив: „Пливи човнику нижче і до землі ближче”.

V.

І човен сів серед лісу перед великим замком. Князенко вийшов з човна та почав розглядатися довкола. Чий це може бути такий гарний замок на горі?

Нараз появився знов перед ним лісовий дідусь і сказав:

— Іди в замок, а там побачиш! — і зник.

Князенко увійшов до замку. У гостинній залі навколо довгого стола сиділи лицарі-гості, а між ними на першому місці старий князь, його батько. Радісно привітав князь свого сина.

— Де я, і чия це така чудова земля? — спитав князенко.

— Ти в рідній землі, сину, це твоя рідна земля, — відповів спокійно старий князь.

В е р х о в и н а — гори.

П у с т и н я — місце, де ніщо не росте.

Запитання:

Яких учителів мав князенко Ясінь?

Які землі вони йому вихваляли?

Що було єдиним бажанням князенка?

Куди й чого вибрався князенко?

Що йому трапилось в дорозі?

Яка земля йому найбільше подобалася?

Яка земля найкраща?

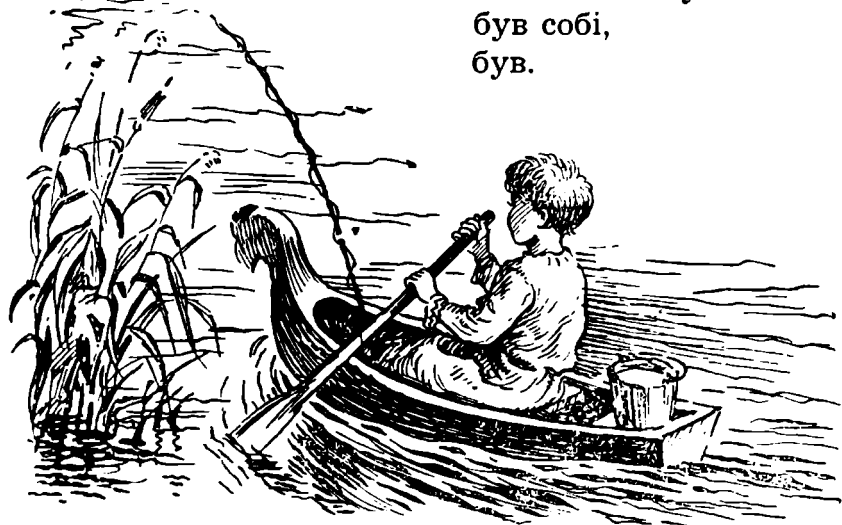
ІВАСИК-ТЕЛЕСИК.

I.

Що ж, коли просите,
просто й почну
про Івася-Телесика,
про люту змію —
був собі,
був.

За морем це діялось,
чи в нашім краю,
давно чи недавнечко —
того не скажу —
був собі,
був.

Був собі дід та баба, і був у них хлопчик Івасик. Ото як підріс, то й каже: „Зробіть мені золотого човника, срібне весельце, — буду я рибку ловити та вас годувати”.

Зробили йому човника,
Сів, одіпхнувсь,
срібнеє веселечко,
мов би пустун,
хлюп собі,
хлюп . . .

От мати наварила йому снідати. Принесла до берега та кличе:

— Івасику-Телесику,
приплинь бо сюди,
дам я тобі їстоньки,
їстоньки-пить,
дам тобі пить.

А Телесик їй:

— Чую, чую, матінко,
човник верну,
човник повертаючи,
воду горну —
тут я ось,
тут.

Наївся, напився. Віддав рибку матері та й знов на човника.

Срібнеє веселечко,
крапчаста вода,
ловиться, ловиться
велика й мала —
хлюп собі,
хлюп.

А змія підслухала, як мати кликала Телесика, прийшла до берега та й давай гукати товстим голосом:

— Івасику-Телесику,
приплинь, приплинь до бережка,
дам я тобі їсти й пити.

А він чує та й каже:

— То ж не голос матінки,
то зміїна річ,
не вернись до беріжка,
клич, хоч не клич.
Бач яка
бач!

II.

Змія бачить, що нічого не вдіє, та й пішла до
коваля:

— Ковалю-ковалику,
скуй голосок,
такий як у матінки,
чий Івасьок.
Бач який,
бач!

Коваль і скував. Вона пішла до бережка і ста-
ла кликати. А Телесик думав, що то мати, й каже:

— Чую чую, матінко,
човник верну,
човник повертаючи,
воду горну —
тут я ось,
тут.

А змія його хап із човна та й понесла до своєї
хати. Приносить до хати: „Зміючко-Оленочко, на-
топи піч і спечи мені Телесика, а я гостей покличу,
та будемо гуляти”. Та й полетіла кликати гостей.
От тільки Оленка надумались топити піч, Телесик

вибіг надвір, замкнув хату, виліз на височенного явора та й сидить.

Коли летить табун гусей. Телесик їх і просить:

— Гуси-гуси-гусенята,
візьміть мене на крилята
та понесіть до батенька,
а в батенька їсти й пити,
ще й хороше походити.

А гуси йому:

— Ой раді б ми зупинитись —
за нами орел.
Ой, раді б ми тебе взяти —
та за нами орел.

Коли летить другий табун.

— Гуси-гуси-гусенята,
візьміть мене на крилята.

Аж і той табун:

— Та за нами орел.
Коли ось летить
І сам той орел.
Залізом поблискує
та гуде, гуде.
Не махає крилами,
плавко пливе —
раз тільки,
раз.

Почав його Телесик просити, та де! Хіба ж почув. От ізняв він із себе сорочку й почав нею махати до орла. А орел побачив та й спустив йому вниз на шнурочках кошик. Вліз Телесик у середину орла і думає: „Куди ж це я попав? Хай би краще гуси мене взяли!”

III.

А воно хитається
вгору та вниз.
По боках і спереду
небо все скрізь —
вгору
та вниз.

Бачить Телесик: хтось його держить за руки
та в одержу кутає. Думає Телесик: „Куди ж це я
попав?”

А воно хитається,
а воно тремтить,
вітер поза вікнами
свіжий шумить,
вітер шумить.

Ото дививсь Івасик, дививсь, та й заболіла
голова.

Сниться йому, видиться:
мати стоїть,
кличе, дожидається:
„Плинь бо сюди,
дам тобі
пить”.

Сниться йому, видиться:
входить змія,
ламле йому кісточки,
садить у піч —
Бач який,
бач!

Не втерпів Телесик та як крикне.
— Чого ти? Ось зараз ми й дома.
Ой, держись, Телесику,
глянь ось сюди:

біжать поза вікнами
тополі й сади —
миг тільки,
миг.
Де вже там держатися,
так підстрибнув,
та ще і проїхався,
та ще й завернув —
землю
почув.

Вилізли з орла: Телесик і той чоловік, що його держав. А кругом людей-людей. У барабани барабаняють, у сурми сурмлять.

Стали тут Телесика
обнімать — питать:
— Чи вмієш на дудочку?
Чи любиш читать?
Як тебе
звать?

Мовчить Телесик, не знає, що їм казати. Тільки дивиться на орла: що не лапи в нього, а коліщата, що не хвіст, а дощечка. А вони знов:

— Чи є в тебе матінка,
батько, сестра?
Довго був на яворі?
І чого тікав?
Як тебе
звать?

Мовчить Телесик, ніяк не насмілиться. А кругом людей-людей. У барабани барабаняють, у сурми сурмлять. Тоді гукнули коника, сіли з Телесиком та й поїхали.

Проїхали вулицю —
хатка в ліску,

з діворою м'ячки
грають на піску —
сонце
в ліску.

Як обкружать його діти, як позбігаються! А він насмілювався та всім їм одразу: „Телесик! Телесик! Мене звать Телесик!

Умію на човнику
рибу ловить,
Зміючку-Оленочку
враз обдурить —
бачте
який!”

А діти: „Зміючку? Ще, може, з рогами, з крилами? Такого й на світі нема”. Та й сміялися. Аж тут підійшла старшенька, сказала всім іти в хату, бо вже вечоріє. Повела вона до хати й Телесика. Вдягла його, умила й посадила за стіл. А сама пальцем торкнула стіну коло одвірка. Як засвітиться стеля, та всіма огнями, та гарно-гарно. Зняла вона з стіни якусь дудку чи люльку й почала в неї слухати та балакати. Балакає та сміється, балакає та сміється, а наприкінці:

— Телесиком,— каже,— зовуть,
Думає Телесик:
„Куди це я попав?”

Назавтра, як тільки Телесик устав, почали його вчити читати. Тепер уже він не Івасик-Телесик, а Читасик-Піднебесик, бо справді літав під небом, а читає уже от-от краще за всіх нас.

Отаке то . . .
Телесик то колись був.
був собі,
був.

II. Тичина.

ШКІЛЬНИЙ ДЗВІНОК ДЗВОНИТЬ.

Дзень-дзелень!
Дзень-дзелень!
Діти, йдіть до школи
Трудитись, учитись,
Читати, писати!
Діточки, спішіться,
Читайте, учіться!
Де розум, там воля,
Там гаразд і доля!

Учіться, трудіться,
До книжки горніться,
Щоб наша Україна
Щасливо прожила,
Щоб щастя і доля
Людей навістила.
Читайте, учіться,
До школи спішіться!
Дзень-дзелень!
Дзень-дзелень!

ДО ШКОЛИ.

Останній день вакацій,	Збирайтеся до школи
Мов свічка догорів —	Беселі, не сумні,
Готуйтеся до праці,	Шукайте щастя — долі
Маленькі школярі.	В науці, у знанні.

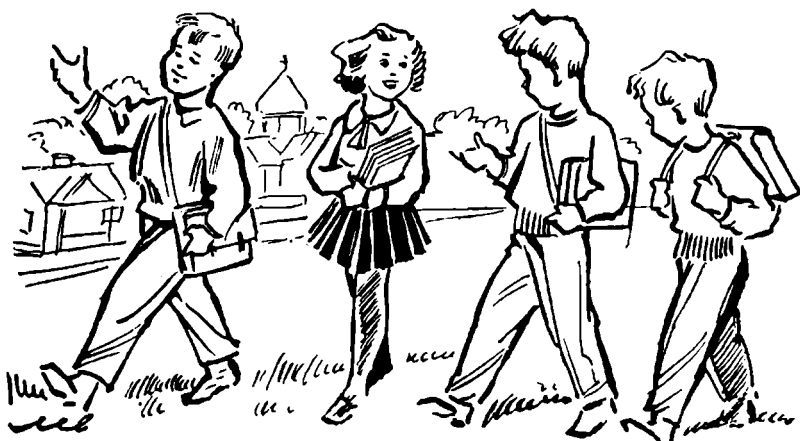
Наука дасть вам силу
Добитись до мети
І Батьківщині нашої
В потребі допомгти.

Роляник.

ШКОЛО РІДНА.

Востаннє клонимося літу,
Мандрівним радощам своїм,
І осінь, золотом налиту,
Стрічаєм усміхом ясным.

Ти нам була повсюди видна,
Ясніла нам з усіх доріг,
І от ми знову, школо рідна,
На твій ступаємо поріг.

— Перед тобою дружно ставши,
Свої ми звіримо ряди.
На цілий рік ми стали старші,
А ти незмінна, як завжди.

Все ті ж столи у свіжій фарбі,
Все ті ж картини на стіні,
І кожна цяточка на лавці,
І кожний промінь у вікні.

Прийми ж усіх в сім'ю єдину,
Ми будем вкупі дружно жити
І вчитись рідну батьківщину
Всім серцем гаряче любити.

В. Бичко.

БОГДАНКОВІ МРІЇ.

Богданко вже другий рік вчиться української мови. Він уже вмів зовсім добре читати й писати по-українськи. І любить він українську мову, бо то мова його батька й матері. Цією мовою говорить дуже багато людей — в Україні і в цілому світі.

Богданко радо читає українські книжки. Дуже йому подобаються українські казочки. Він уже кілька разів читав казку про Когутика-Мудрика, який на коцюбі аж на місяць літав. Ех, якби таку коцюбу мати! Він би замість на місяць та на Україну полетів. Ото б радість була! Літав би він собі понад Україною і бачив би, яка вона гарна. Побачив би Київ, Дніпро, Чорне море, Львів, Карпати, степи, ліси, села й міста. Тільки треба з України вигнати большевиків, (бо батько казав, що вони поневолили Україну та грабують її). Якби він був великий, то він пішов би до Повстанської Армії і вигнав би большевиків з України.

І вже Богданкові з голови не сходить і чародійна коцюба, і Україна, і Повстанська Армія. Коли прийшов вечір, і Богданко пішов спати, то довго ще думав-мріяв про Україну. Врешті сон склеїв його очі, і він заснув. А вночі снилася йому чарівна Україна.

На другий день Богданко пішов до школи і просив учительку дати йому книжку про Україну.

Він хоче прочитати всі книжки, в яких пишуть про Україну, бо хоче знати про неї якнайбільше та ще й іншим дітям розказати.

Б. Николін.

Спишіть і поясніть незрозумілі слова.

Запитання:

Про що мріяв Богданко?

Що він зробив би, якби мав чарівну коцюбу?

Кого треба вигнати з України?

Що роблять з Україною большевики?

Про що просив Богданко учительку?

Навіщо йому потрібні книжки про Україну?

ЗАБУДЬКО.

Як мені ходить до школи,
Як мені на світі жить? —
Що не скажуть, я відразу
Забуваю в одну мить.

Дав задачу нам учитель,
Я забув її, хоч плач,
Став шукати, став лічити —
Перебрав аж п'ять задач.

Не спочину я ніколи,
Бо роблю все помилки:
Задають про суходоли —
Я читаю про річки.

Мама каже: „Треба вузлик
На хустині зав'язати”.
Зав'язав я вузлик, друзі,
І забув хустину взяти.

Помилок роблю без ліку.
Як же так у світі жить?
Хто знайде від цього ліки,
Дуже прошу — допоможіть.

Марія Пригара.

ЯК МИ ПРИКРАШУВАЛИ НАШУ КЛЯСУ.

Коли ми почали навчання в другій класі, наша вчителька сказала нам: „Як то гарно було б, якби в класі були картини, які нагадували б нам, на чужині, рідний край”.

Нам усім це дуже подобалося, і ми старалися з панею вчителькою, щоб у класі були такі картини: горбок, на ньому вітряк, біля вітряка сидить хлопець, на сопілці грає і вівці пасе. За вітряком — збіжжя, а там село, і церква в садочку, немов у раю. Велика картина рож, картина із соняшниками, а ще річка з прегарними берегами, левада. А ось наша рідна хатинка під солом'яним дахом, — біля неї подвір'я і садок вишневий цвіте. Перед хатою — рожі, маки, соняшники.

Всі ці малюнки завжди нагадують нам наш милий Рідний край, про який ми ніколи не забуваємо. Нам пані вчителька багато читає оповідань і віршів про нашу батьківщину. Ми віримо, що Бог нам допоможе вернутись на Україну.

Ганна Горбова.

Спишіть і поясніть незрозумілі слова.

Запитання і завдання:

Що задумала зробити вчителька в другій класі?

Які малюнки нагадують Рідний Край?

Про що нам треба просити Бога?

Нарисуйте якусь картину, що нагадує Рідний край.

ПРО КНИЖКУ.

Книжка скаржилась Мар'яні:
— Я у тебе не в пошані.
Звідкіля це на мені
Плями сині та масні?

Подивися, от сторінка:
Намальована хатинка,
Під хатинкою — маля,
І написано: „Це я”.

А за дві сторінки далі
Різні звірі небували:
Сині, жовті та рябі,
Що й не снилося тобі.

Люди скажуть: — Ой, чия ти?
Як тепер тебе читати?
Скільки ми читали книг,
А не бачили таких!

Марія Пригара.

ДВА УЧНІ.

В однім місті жив мудрий учитель. У нього були два учні, яких він дуже любив. І ось настав день, коли він мусів з ними розпрощатися, бо вони вибиралися в мандрівку по світі.

Щоб пізнати, котрий з них краще використав його навчання, учитель дав кожному невеличку суму грошей.

— За ці гроші купіть собі що-будь, але таке, що могло б заповнити всю кімнату! — промовив він до них.

Один з учнів пішов на базар, накупив соломи і велів занести її в свою кімнату. Кімната наповнилася соломною під саму стелю.

На другий день закликав він свого учителя, щоб показати йому, що він зробив.

— Не погано, — сказав мудрець, заглянувши в кімнату. — Але це не те, чого я хотів би.

Потім звернувся до другого учня і запитав:

— А що ти купив за ті гроші, які я тобі дав?

— Учителю, я купив трохи оливи і цей світильник. Його світло наповнить усю кімнату, коли прийде вечір, і ми зможемо продовжувати в ній наше навчання, коли скінчимо денну роботу.

— Гарно, дуже гарно, — сказав задоволений учитель. Тепер бачу, що ти справді приготований до життя, і моя праця не була даремна.

Спишіть незрозумілі слова.

Запитання:

Що хотів пізнати мудрий учитель?

Що він дав своїм учням?

Що вони мали купити?

Що купив один учень?

Що купив другий?

Котрого учня похвалив учитель?

Що він сказав йому?

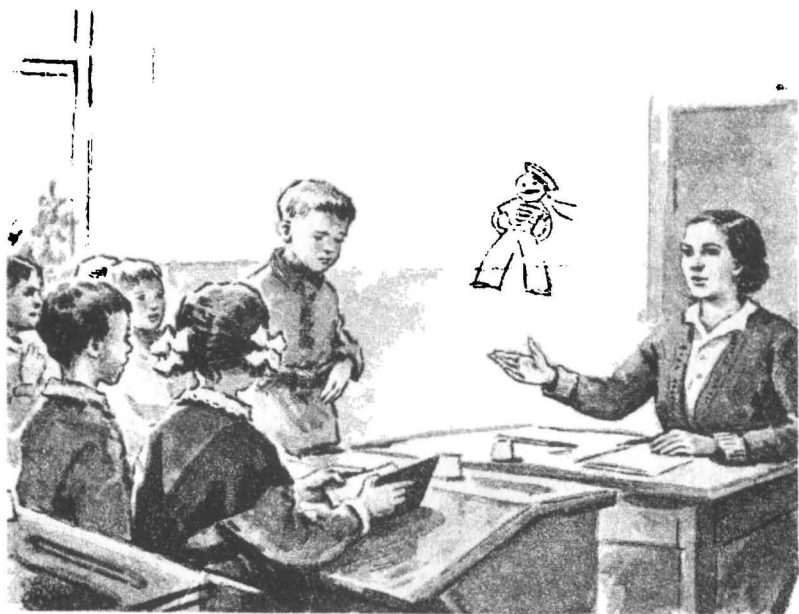
УСМІХНИСЯ.

Батько: Ну, що там було в школі?

Левчик: Наш учитель поставив нам нині таке трудне питання, що на нього ніхто не відповів.

Батько: А яке то було питання?

Левчик: Хто з нас розбив шибу в класі!

НАША ОБЩАНКА.

За літо нашу школу добре відремонтували. Стіни в класах побілили, і стали вони такі чистенькі, свіжі, без жодної плями, що любо було дивитись. Все, як новеньке. Приємно навчатись у такій класі!

І ось на другий день, коли я прийшов до школи, побачив, що в нашій класі на стіні поруч із дошкою намальовано вугіллям моряка.

— Це Ігор намалював, — сказав мені Вася.

Ми сиділи в лавках і дивились на моряка.

Продзвонив дзвоник, і в класу увійшла вчителька Ольга Миколаївна. Вона відразу помітила на стіні моряка.

— Хто це намалював на стіні? — запитала вона.

Всі мовчали.

— Той, хто зіпсував стіну, повинен встати і признатись, — сказала Ольга Миколаївна. І вона розповіла нам, що це дуже важливо, щоб усі учні добре вчилися і берегли шкільне майно. Той, хто не хоче вчитись і псує шкільне майно, робить велику шкоду народові.

Раптом підвівся Ігор і признався, що це він намалював моряка. Він просив дозволу забілити моряка вапном.

А ми всі дали обіцянку добре вчитися і не псувати шкільного майна.

Запитання і завдання.

Який вигляд мала кляса після ремонту?

Що трапилось другого дня?

Що розповіла учням Ольга Миколаївна? Перечитайте.

Що зробив Ігор після розповіді вчительки?

Яким можна назвати цей вчинок Ігора?

Яку обіцянку дали всі учні кляси?

ПРОСТО БАБУСЯ.

Ішли собі вулицею хлопчик і дівчинка,

А попереду них помаленьку йшла бабуся. Дуже слизько було. Бабуся посковзнулася і впала.

— Потримай мої книжки! — крикнув хлопчик. Передав дівчині свою торбинку з книжками і кинувся допомагати бабусі.

Коли хлопчик повернувся, дівчинка запитала його:

— Це твоя бабуся?

— Ні, — відповів хлопчик.

— То тітка? Чи знайома?

— Та ні ж, ні! — сміючись, відповів хлопчик.

— Це просто бабуся.

СИНІ ЛИСТОЧКИ.

У Катрусі було два зелені олівці, а в Оленки жодного. От і просить Оленка Катрусю:

— Дай мені зеленого олівця.

А Катруся каже:

Запитаю в мами.

Приходять на другий день обидві дівчинки до школи.

Оленка запитує:

— Дозволила мама?

— Мама дозволила, а от брата я не запитала.

— Ну, що ж, запитай ще брата,— каже Оленка.

Приходить Катруся наступного дня.

— Ну, що, дозволив брат? — питає Оленка.

Катруся відповідає їй:

— Брат дозволив, але я боюся, що ти зламаєш олівець.

— Я обережненько, — каже Оленка.

— Гляди, — наказує Катруся, — не стружи його, не натискай дуже, в рот не бери і не малюй багато.

— Мені, — каже Оленка, — тільки листочки на деревах намалювати і травичку зелену.

— Це багато, — каже Катруся, а сама хмурить брови.

Подивилась на неї Оленка і відійшла. Не взяла олівця.

Здивувалась Катруся, побігла за нею.

— Ну, чого ти? Бери!

— Не треба, — відповідає Оленка.

На лекції вчитель питає:

— Чого в тебе, Оленко, листя на деревах синє?

— Олівця зеленого не було.

— А чому у своєї подружки не взяла?

Оленка мовчить. А Катруся почервоніла і каже:

— Я їй давала, а вона не взяла.

Подивився учитель на обох:

— Треба так давати, щоб можна було взяти.

В. О.

Запитання і завдання.

Що Оленка попросила у Катрусі?

Що відповіла їй Катруся?

Чому Оленка не взяла олівця у Катрусі?

Прочитайте слова вчителя. Як ви їх розумієте?

К Н И Г А .

Діти дуже люблять мене. Я розповідаю їм про нашу Батьківщину, про її минуле, про те, як зараз живуть і працюють люди. Я допомагаю їм дізнатися про те, як добувають вугілля, чому літає літак, чому йде дощ і ще про безліч цікавих речей.

— Ти догадуєшся, хто я? Я книга. Але раніше, ніж потрапити до тебе, мені довелося побувати у багатьох місцях, познайомитись з багатьма людьми, які мене створювали.

Лісоруби рубали ліс. З цього робітники на фабриках робили для мене папір.

Письменники писали оповідання і вірші.

Художники малювали малюнки для моїх сторінок.

В друкарні, за допомогою машин, мене друкували, в переплетні зшивали.

Потім мене повезли залізницею в різні міста і села. Там я потрапила в школи.

Ось скільки людей трудилося, щоб мене створити. Бережи мене — я твій друг.

Запитання:

Про що можна довідатись з книг?

З чого виготовляють папір?

Хто пише оповідання для книг?

Хто малює малюнки для книг?

Де друкують і переплітають книги?

Як треба поводитися з книгами?

Які книги ви вже читали?

Про що цікаве довідались з них?

*Книга взить, як на світі жити.
Книгу гитай — розуму набирай.*

НАШІ КНИЖЕЧКИ.

Братік Костик і сестричка,
Люба Соня невеличка,
По забаві спочивають,
З книжечками розмовляють.

Каже братік: — Я доволі
Вже набігався по полі,
Кинув коника на вишку
Та й узявся знов за книжку.

— Бо усім відома справа,
Що як знудиться забава,
То нам книжка дасть розраду,
І науку, і пораду.

Каже Сонечка маленька:
— Книжечко моя новенька!
Дуже я тебе кохаю,
Бо приємність з тебе маю.

— Ти мене все забавляєш,
І добра мене навчаєш,
Вчиш мене, як в світі жити
І як рідний край любити.

Не тиши, не малюй нізого в книзі!

З а г а д к а .

Не кущ, а з листочками, не сорочка, а зшита,
не людина, а розмовляє.

МЕНЕ НЕМАЄ ВДОМА.

Діти гралися у дворі. Михайлик розсердився на маленького Миколку і штовхнув його. Миколка закричав на весь двір.

Хлопці погналися за Михайликом. А він утік додому і сховався під ліжку. Потім став просити маленьку сестричку Галю сказати, що його вдома немає.

Хлопці почали стукати, але Галя не відчинила їм дверей і сказала:

— Його вдома немає.

— А ми бачили, як він додому побіг, — кричать хлопці.

— Він знову пішов, — говорить Галя.

— Так ми ж весь час коло дверей стояли, куди ж він міг піти? — питають хлопці.

Михайлик висунувся з-під ліжка і кричить:

— А може, я через вікно на вулицю втік?

Запитання:

Чому Михайлик утік додому?

Як треба назвати його вчинки?

Чи добре зробила Галя, що захищала брата?

ГРИЦЕВІ ПРИГОДИ.

Книжки Гриць не шанував,
Креслив в ній і малював.
Затовстив він три сторінки
Плямами товщу із шинки.

Книжка, сирота обдерта,
Вже хотіла з горя вмерти.
Та коли пішов Гриць спати,
Книжка викралася з хати

І пішла з сльозами болю
Пошукати кращу долю,
Де дитина чемна й тиха,
Що не робить книжці лиха.

Книжка йде і гірко плаче,
А назустріч зайчик скаче: —
Ми тебе не скривдим бідну
І вшануєм наче рідну.

Зайчики усі слухняні —
Будеш серед нас, мов пані.
Книжка вмить забула муки,
З зайчиком пішла під руки.

Вранці Гриць устав із ліжка
І мерщій побіг до книжки.
Заглядав під стіл, під шафу,
З розпачі зідхав і плакав.

Ліз на розшуки під ліжко,
Та дарма! Немає книжки.
Він покинув цю роботу,
Одягнувсь — і за ворота!

Йде по вулиці і плаче,
А назустріч зайчик скаче:
„Плач твій, Грицику, даремний —
Ти до книжки був нечемний.

Ми всі зайчики слухняні,
Книжка серед нас, мов пані”.
Як почув Гриць цю новину,
Мало з сорому не згинув.

Мусів книжку йти бламати,
Щоб вернулася до хати.
Обіцяв ніколи в світі
Книжці кривди не робити.

І дотримав Грицик слово —
Книжка в нього живе знову.
Після прикрої пригоди
Гриць не робить книжці шкоди.

Віра Ворскло.

Поясніть слова: мерщій, розпач, муки, розшуки, зідхати, даремний, благи, кривда.

Запитання:

Як повівся Гриць з книжкою?
Що вона зробила?
Хто прийняв її до себе?
Що робив Гриць ранком?
Кого він стрінув на вулиці?
Що сказали зайчики?
Що мусів зробити Гриць?
Як повадився Гриць з книжкою пізніше?

ПОДРУЖКИ ВИННІ.

Небо синє та ясне, в небі білий голуб. Кли-
чуть подруги мене по дорозі в школу.

— Таню! Таню!

— Підождіть, я зберуся скоро! Перевірю тіль-
ки вміть усе, що склала вчора. Ось і зошити, й
книжки, олівці та пера. Покладу ще й пиріжок в
торбинку з паперу...

— Таню! Таню!

— Я вже йду, я давно готова! Та ось течка,
як на біду, розстебнулась знову... Я спізнитись не
люблю, не барюсь ніколи. Я швиденько все ро-
блю, як іду до школи.

— Доганяй, Тетяно, нас!

— Ну, дівчатка, що ви?! Я ж сама чекала вас.

Я давно готова. Вже виходжу! Иду, іду! Часу я не гаю, тільки стрічечку знайду, тільки в дзеркало зирну. А чи все в порядку? Фартушок свій застібну і розправлю складки.

Наливаю швидко чай, випиваю чашку. Вибігаю... глядь кругом — де ж мої подружки?!

Вже побігли... от так-так. Ну, скажіть на милість, це ж тепер я через них в школу запізнилась!

В м и т ь — дуже швидко.

Я к н а б і д у — як на зло.

Н е б а р ю с ь — не затримуюсь.

Ч а с у я н е г а ю — не витрачаю марно час.

Запитання:

Який був ранок?

Куди йшли учні?

Як збиралась до школи Таня?

Коли треба учневі вставати?

О котрій годині треба лягати спати?

Як ви збираєтесь до школи?

Чи справді Таня запізнилася через подружок?

БЕРЕЖИ ОЧІ.

Спробуйте заплющити очі. А тепер уявіть собі, що ви ніколи не зможете їх відкрити. Ніколи не побачите яскравого сонця, різнобарвних квітів... Яке страшне нещастя для людини втратити зір!

Але деякі діти необережно поведуться з гострими предметами — ножами, олівцями, перами. Люблять стріляти з рогатки. Пам'ятайте: через пуστοщі можна залишитись сліпим на все життя.

Очі треба берегти. Ніколи не слід читати лежачи, бо це псує очі. Не можна читати при поганому світлі, бо очі напружуються і теж швидко

псуються. Не слід низько нахилитися над книжкою. Не можна дуже довго читати. Яка б цікава книжка не була, треба робити перерви в читанні, давати відпочинок очам.

Витирайте очі лише чистою хустинкою. Ніколи не витирайте очей рукою. На руках завжди є бруд. А від бруду очі можуть захворіти.

Бережіть очі. Тоді вони довго будуть служити вам.

Запитання:

Як треба берегти очі?

Чому не можна витирати очей руками, брудною хустинкою?

З а г а д к а .

Брат з братом через дорогу живуть, а один одного не бачать.

БОГДАНКОВІ ЗАБАВКИ.

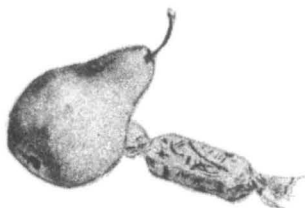
Богдан книжок все пильнує,
Вчиться, пише і рахує,
При тім хлопчик він охочий,
Зробить все, що лиш захоче:
Сопілочку, батіжок
Вітряк, санки чи візок
Миттю з дерева майструє.
Він ніколи не дармує!
Часом ліпить залюбки
Паперові коробки.
З глини ліпить він горнята,
Стільці, гуси, пси, пташата,
Щоб лиш дармо не сидіти.
Чи так роблять інші діти?

МИ З ОВЕРКОМ.

Ми з Оверком — щирі друзі,
Чи у radoщах, чи в тузі:
Разом в клясі сидимо,
І зі школи ідемо.
Ми не сваримось ніколи, —
Недарма ж відомо всім,
Що з давен ми друзі з ним!

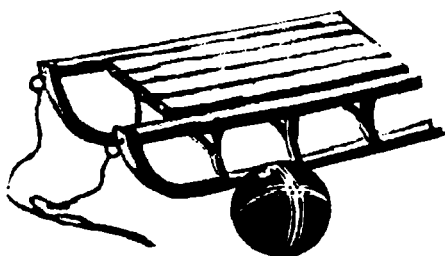

Якщо в мене є цукерка —
Пів Оверкові я дам,
Якщо грушки є в Оверка,
То на двох ця грушка нам.
В нас колекція багата
Є із марок всіх країн,
І на двох — одні санчата,
М'яч також у нас один.

Ми з ним ділимось усім,
Бо на теж ми й друзі з ним!

Але вчора так нам сталося —
Мало не посперечались, —
Тільки ви про це мовчіть,

Бо і так я стиду мав:
Викликав мене учитель,
Але вірша я не знав!

Шепотів я, і зідхав,
І Оверкові моргав,
Жду — чекаю, але ні, —
Не підказують мені!

Хоч не плакав я ніколи,
А в сльозах прийшов зі школи.
Знав Оверко краще всіх,
А мені не допоміг!

І сказав на це мій тато:
„Можна вдома помагати,

А коли питають — знай,
На підказку не чекай!
Треба, хлопці, всім ділитись,
Треба дружньо жити нам,
Та у школі добре вчитись
Кожен з вас повинен сам!"

Та хоч з віршом склалось туго,
Я не гніваюсь на друга,
Буду вчити сто годин,
Але знатиму, як він!

Ми з Оверком дружимо,
Живемо — не тужимо,
І не сваримось ніколи.

Друзі з нас не будьякі,
Ми ж сумівські новаки!

За І. Муратовом.

УСМІХНИСЯ.

Ходив батько питатися	Дома батько кличе сина:
Про навчання сина —	— Скажи-но, Івасю,
Невесела ждала батька	Чому ти тепер найгірший
У школі новина.	З усіх учнів в класі?

А синок на те спокійно:
— Що ж я, тату, винен? —
Той, що досі був найгірший,
Вже школу покинув!

З а г а д к а .

Зуби є, а рота немає. Швидко їсть, а дрібно
жує, сама не ковтає і другим не дає. (пила)

НА ЛЕКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

Коли діти одного разу прийшли до класу, то вони побачили на стіні біля таблиці велику мапу України. Побіч неї висів великий білий картон. На ньому було надруковано великими чорними літерами таке:

У к р а ї н а .

Україна — наша рідна земля. Україна для нас — найкраща в світі. Україна має широкі ріки, зелені луки, родючі ниви. На сторожі України з заходу і з півдня стоять високі гори, а на півночі — ліси. На півдні грає Чорне море. Море наше сумує за нашими козаками, за милозвучною піснею. До моря вливається українська ріка Дніпро. Над Дніпром стоїть наш золотoverхий Київ, столиця України. Скрізь по Україні стоять могили, свідки козацької слави. В могилах спочивають наші предки, що боронили Україну від ворога. Україна, наша земля, велика і славна.

Коли почалася година навчання української мови, учитель наказав усім дітям прочитати це гуртом і записати собі в своїх зошитах. Діти це радо зробили. Зробіть це і ви!

Спишіть і поясніть невідомі слова.

Запитання:

Що побачили діти одного разу в класі?

Що це таке Україна?

Хто стоїть на сторожі України?

Що є Київ?

Де він стоїть?

Хто спочиває в могилах на Україні?

Яка є наша Україна?

РАННЯ ОСІНЬ.

Дрімають села. Ясно ще
осіннє сонце сяє,
та холодом осіннім вже
в повітрі повіває.

Темнозелені садки
дрімають вже без плоду,
і тихо гріються хатки,
і верби гнуться в воду.

Ще ліс не стогне тим важким,
осіннім, довгим тоном,
і ще стрілою ластівка
все в'ється над загоном.

І. Франко

Запитання і завдання.

Як сяє сонце ранньої осені?

Що вже відчувається в повітрі?

Якими стоять садки восени?

Назвіть словами вірша інші ознаки ранньої осені.

Вивчіть вірш напам'ять.

О С І Н Ї .

Вже лунає вітру свист
По ярах, по полі,
Уже в'яне й жовкне лист
І паде поволі.

Всюди пусто на землі,
Хмари небо вкрили —
А у хмарах журавлі
Вже заговорили.

Відлітають в чужину
Довгими ключами . . .
Чути скаргу їх сумну
Ген понад лісами.

„Кру! Кру!.. Діти, йде зима,
Почорніло поле,
Літа, діти, вже нема,
Тож біжіть до школи!

Та учіться в школі там
Рідний край любити
І своїм мамам, татам
Правду говорити.

Ж У Р А В Л І .

Бачиш мій синочку,
Осінь у саду,
З кучерявих віток
Вітер листя здув.

Може, рідну хату
В рідному селі
Бачили недавно
Сизі журавлі?

Листя, як метелики,
В сонці мерехтить,
Золотом виблискує
І летить, летить . . .

Може, у останній,
Голубій журбі
Привітання з Краю
Принесли тобі?

А у небі синьому
Журавлиний клин —
Може з України
Надлітає він.

Журавлям рукою,
Сину, помахай,
Може, з ними разом
Вернеш в Рідний край?

З кучерявих віток
Вітер листя здув —
Бачиш, мій синочку,
Осінь, у саду . . .

Ніна Туз.

У ЛІС ПО ГОРІХИ.

Я учора бачив сам,
То розкажу, любі, й вам,
Що для нашої потіхи
Зріють вже в лісах горіхи.

Теплі дні вже ліс ogrіли
І ліщину приоділи
У горішки, що тайком
Скрились під своїм листком.

Там їх є по два, по три,
Тільки вміти їх знайти!
А ходіть но, дітоньки,
Взявши свої торбинки!

Перейдемо лиш долину —
І зайдемо у ліщину.

Ось ліскові вже кущі!
Тут ставайте разом всі.

Обшукайте галузки,
Заглядайте під листки!
В лісі чути крик і сміх.
— Ось, горіх, — і ще горіх!

Запитання і завдання:

Коли зріють ліскові горіхи?
На якому дереві ростуть ці горіхи?
Як треба шукати ліскові горіхи?

Поясніть слова: *ліщина, кущі, галузки, природили, долина.*

ЛІС ВОСЕНИ.

Я іду лісом. Як змінилося тут усе за останній час! Землю вкриває м'який жовтий килим опалого листя.

— Ш-ш-у, ш-ш-у, — зашуміло щось угорі. Захиталися верхівки дерев. З них знялися і полетіли дикі голуби: вони прямують у теплі краї.

Ідучи далі, я побачив білочку. Якою красунею стала вона! Шерсть подовшала, вона вже не така червоно-жовта, як раніше, а з ніжним сірим відтінком. На вухах у білочки з'явилися довгі волосяні китички. Пере-

стрибуючи з гілки на гілку, білка збирала горіхи,

насіння дерев. Біля свого дупла вона розвісила сушити гриби. Буде чим харчуватися взимку!

А ось на горбку нора. Біля неї зогниле торішнє листя. Це борсук чистив своє житло, готуючись до зимової сплячки. Тепер звірятко спить. Та чому на землі борсучі сліди? А тому, що борсук ще не заснув міцно. Він іноді виходить, щоб погрітися на сонці.

...Цікавою була моя подорож у ліс. Я бачив там, як готуються до зими різні тварини. У зайців міняється хутро, руді влітку козулі стають сірими. У молодих диких свиней зникає смугасте забарвлення: їхня щетина тепер темносіра.

Спостереження над лісом.

Чи є у вашій місцевості ліс?

Які дерева в ньому ростуть?

Які кущі в ньому ростуть?

Які живуть там тварини і птахи?

У дерева один товстий стовбур і багато гілок. У куща не один стовбур, а кілька тоненьких стовбурів.

Дерева, у яких гілки вкриваються листям, звуться листяними. Дерева, у яких замість листя шпильки, звуться хвойними.

Ліс буває листяним, хвойним і мішаним. Це залежить від того, які в нього ростуть дерева.

Ліс, у якому ростуть листяні і хвойні дерева, зветься мішаним.

Дуб.

Сосна.

Ліщина.

Ліс восени.

З а г а д к а .

Золоте вбрання скидає, потім нове одягає.

ОСІННІЙ ДЕНЬ.

День був ясний, сонячний та теплий. Надворі стояла суша. Небо синіло, як літом. Сонце ходило на небі низько, але ще добре припікало косим промінням. Тихий вітер ледве ворухився. Половина листя на вербах уже пожовкла, але на тополях, на осоках лист зеленів, ніби влітку. Якби не жовте листя в садках, то можна було б подумати, що надворі справжнє літо. Тільки зелена низька озимина нагадувала про осінь. Надворі летіло павутиння. Все синє небо було ніби засноване білим, як пух, легким, як шовкові нитки, павутинням. Воно обснувало тополі, верби, стіжки, тини; маяло на вершечках садків і знов летіло та летіло; хто його зна, де воно й бралось.

І. Нечуй-Левицький.

Суша — суха погода.

Озимина — польові рослини, що їх висівають восени.

Запитання і завдання.

Який був день?

Яка стояла погода?

Які були ознаки наближення осені?

Як називається останній місяць літа?

Як називається перший місяць осені?

Знайдіть у тексті слова, якими можна замінити виділені слова:

день *погожий* —

сонце *пригрівало* —

вітер *ледве повівав* —

обплутало тополі —

Зразок: день *погожий* — день *ясний*.

Г А Р Б У З .

(Народна пісня)

Ходить гарбуз по городу,
питається свого роду:
— Ой, чи живі, чи здорові
всі родичі гарбузові?
Обізвалась жовта диня —
гарбузова господиня:
— Іще живі, ще здорові
всі родичі гарбузові!
Обізвались огірочки —
гарбузові сини й дочки:
— Іще живі, ще здорові
всі родичі гарбузові!
Обізвалась бараболя,
а за нею і квасоля:
— Іще живі, ще здорові
всі родичі гарбузові!
Обізвалась морковиця —
гарбузова сестриця:
— Іще живі, ще здорові
всі родичі гарбузові.

Завдання:

Назвіть рослини, які вирощу-
ють на городах.

ЛІС.

Ліс — це ціле місто з тисячами мешканців. Будинки в цьому місті — нори і гнізда. Мешканці — звірі і птахи. Одні птахи будують свої гнізда на деревах, інші — в кущах. І таких птахів, що живуть у кущах, дуже багато. Побачити їх нелегко: не встигнеш помітити пташку, як вона вже заховалась у гущавині куща. Зате чути її на весь ліс. У кожної пташки своя пісенька, по якій відразу можна відгадати, як звуть цю пташку.

Птахи в лісі не сидять на гілках без роботи. З ранку до ночі обшуковують вони стовбури, гілки й листя дерев. Як побачать жучка чи гусінь, зразу хватають у дзьоб і несуть пташеняткам у гніздо. А пташенята — крикливі, ненажерливі. Ростуть вони швидко і їжі потребують багато, встигай лише приносити.

Жуки і гусінь — страшні вороги дерев. Одні з них листя об'їдають, інші коріння обгризають. А жуки-короїди під кору забираються, прогризають там довгі звивисті ходи.

Загине дерево, якщо пташки не поїдатимуть жуків та гусінь. А пташки люблять, щоб і дерева, і кущі були.

Треба оберігати ліси. Не рубати дерев, не ламати кущів, не руйнувати пташиних гнізд.

Запитання і завдання.

Які рослини ростуть у лісі?

Хто оселяється у лісі на деревах і кущах?

Якої шкоди деревам завдають жуки і гусінь? Перечитайте.

Яку користь приносять лісові птахи? Перечитайте.

Спишіть і поясніть невідомі слова.

Вигнати

КАЛЕНДАР.

Рік має 12 місяців: січень, лютий, березень, квітень, травень, червень, липень, серпень, вересень, жовтень, листопад, грудень.

З и м а	В е с н а	Л і т о	О с і н ь
грудень	березень	червень	вересень
січень	квітень	липень	жовтень
лютий	травень	серпень	листопад

Тиждень має сім днів: понеділок, вівторок, середа, четвер, п'ятниця, субота, неділя.

Мій календар

Побачив Миколка у старшого брата Андрія зошит, на якому було гарно виведено: „Мій календар”.

В повітрі кружляють
лапаті сніжинки.

Навкруги лежить глибокий
сніг. Зрідка в садку лунає
цвіріння синиць.

Андрій у той зошит щодня щось записував і рисував. Миколка почав і собі вести календар.

Всі знали, що зима не за горами, а прийшла вона несподівано. Вночі вітер нагнав хмари, і опівночі знялася хуртовина — загуло, засвистіло.

Юрко чув крізь сон, як щось немов стогнало на горищі. Гриміло по даху залізо. А вранці встав, глянув у вікно — все біле...

Зима. Чисте морозне повітря.

Ночі стали темні, довгі.

Люди почали добре топити, щоб у хаті було тепло.

З и м а н е з а г о р а м и — незабаром настане зима.

Х у р т о в и н а — метелиця, сильний вітер з снігом.

Запитання:

Як прийшла зима?

Що чув Юрко крізь сон? (Прочитайте).

Які ночі взимку?

С Н І Г.

Повівав холодний вітерець. Насувалися білі хмари. На обидва боки від дороги видно поле. Поле вкрите снігом, мов білою скатертиною.

Твердий синявий сніг грав на сонці самоцвітами. Чорне вороння сідало громадами на сніг і знову здіймалося з місця. Вітер дужчав. Насунули снігові хмари. Посипав сніжок.

М. Коцюбинський.

Вороння сідало громадами — ворони сідали великими зграями.

Запитання:

Що сказано в оповіданні про хмари, поле, вітер?

Що сказано про сніг?

Як сідало на сніг вороння? Прочитайте.

Виміряйте паличкою глибину снігу на полі, на городі, в садочку або на подвір'ї. Запишіть до календаря.

ЗИМОВА ПІСЕНЬКА.

Зимонько-снігурочко,
наша білогрудочко,
не верти хвостом,
а труси тихесенько,
рівненько, гладесенько
срібненьким сніжком.

Ми повибігаємо,
снігу накачаємо
купу за садком;
бабу здоровенную,
у ночі страшенную
зліпимо гуртом.
Гляне ясне сонечко
в весняне віконечко,
бабу припече;
де й мороз той дінеться,

геть від баби кинеться,
з ляку утече.

Л. Глібов.

Запитання:

Чому зиму назвали у вірші снігурочкою. білогрудочкою?

Чому сніжок назвали срібненьким?

Що у вірші сказано про дітей? (Знайти і прочитати).

Коли краще ліпити сніжки: під час морозу чи під час відлиги? Чому?

Які нові слова зустрілись вам у цьому вірші? (*Снігурочка, білогрудочка...* Продовжуйте).

ЯК ДМИТРИК ВОВКА НАЛЯКАВ.

„Гляньте, мамо! Пада сніг!
Стелиться дрібненько.
Ну, пустіть хоч за поріг!” —
Просить Дмитрик неньку.

„Я вдягну свій козушок,
Теплі черевики,
Побіжу хоч на часок, —
Бо ж там сніг великий!

Діда з снігу я зліплю
Десь тут, коло хати,
Дрючок в руки дам йому,
Щоб вовка злякати!”

Миттю вискочив надвір,
Почав сніг качати;
Прийшли Петрик, Zenko Звір,
Стали помагати!

І зліпили вони вмиць
Діда — запорожця:

Замість шаблі — дрюк держить
Та ще й люльку смокче!

А як вовк старий прибіг,
То витріщив очі:
Стоїть з дрюком страшний дід, —
„Мабуть бити хоче!

Ну, й недобрий людський рід,—
Шкодує ягняти!
З пересердя може дід
Й ребра поламати!”

Так голодний вовк сказав
І почав тікати,
І відтоді обминав
Дмитрикову хату.

Сніжок пада на дворі,
З вітрами жартує;
Сидить Дмитрик у теплі
Та з вовка глузує!

УСМІХНИСЯ.

Учитель поставив Івасеві запитання в класі, а
Івась дуже заїкується і не може відповісти.

— Може це питання тебе мучить, Івасю? —
питає по хвилині вчитель.

— Питання ні, пане вчителю, але відповідь
мене дуже мучить, — відповів Івась гладко.

— Вставайте, тату, бо я забув, коли вас маю
збудити: о шостій чи о сьомій?

— О п'ятій, синку, А тепер котра?

— Ще нема восьмої.

СНІГ ІДЕ.

Тихо, тихо сніг іде,
білий сніг, лапатий;
ми у двір скоріш підем,
візьмемо лопати.
Ми прокинем зранку
стежку біля ганку,
вийде мама з хати
і почне питати:
— Хто ж це так доріжку
вміє прокидати?

М. Познанська.

Запитання:

Чим ви допомагаєте дорослим?

СВЯТИЙ МИКОЛАЙ ІДЕ.

Тиха нічка, світять зорі,
Сніг біленький мерехтить.
За селом, ген там під лісом,
Деся дзвіночок гомонить.

Чи господар то спізвився,
Поспішає до села?
Ні, то лісом ледве чути
Каравана йде свята.

Попереду янголятко
Дзвонить жваво у дзвінок,
Далі йде дідусь поважний,
Тягне сани за шнурок.

На санках тих янголятко
Дивних скарбів береже,
За санками третій янгол
На лещатах жваво йде.

З гаю вибігли зайчата,
Поставали на лапках:
Миколай везе дарунки
Чемним дітям на санках.

Що таке: каравана, лещата, мерехтить?

ЗИМОВА КАЗКА.

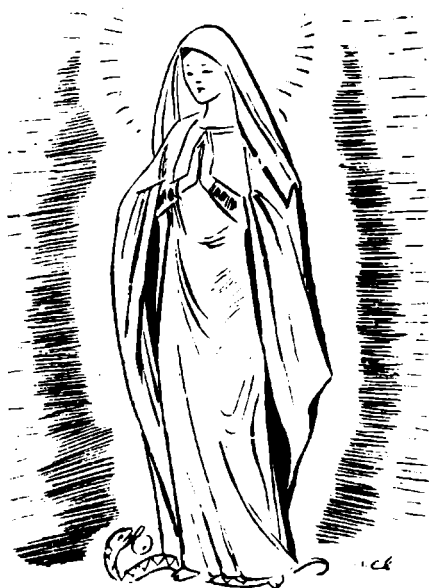
Ясна річка над верхами,
тихим сном все спочиває,
тільки місяць ген світами
срібні лучі розсіває.

Вснули сосни і смереки,
згасло світло в вікнах хати,
лиш із нетрів, із далеких
зареве ведмідь кудлатий.

В ніч таку, в шляху зорянім,
що з землею небо зводить,
тихим ходом Ясна Пані
на верхи Бескидів сходить.

У руці пахучі трави,
у кошику зерно злоте,
зором тихим і ласкавим
будить сонних із дрімоти.

І до неї скрізь, з всіх боків,
що живе, біжить і лине:
зайчик, серни темноокі
і дрібної рій пташини.

А Пречиста Діва Мати
всіх до себе закликає,
звірю сіна, корм листовий,
пташці зерна розсипає.

Всіх наділить, чим нам треба,
попестить серну і птичку
і знов шляхом ген до неба
повертає в тиху нічку.

І знов тихо в темнім борі,
ситі стада вже дрімають,
лиш смереки в розговорі
Божу Матір величають.

Константина Малицька

УТІКАЛА МАТИ БОЖА.

Утікала Божа Мати
Перед Іродом поганим,
Упадала від знемоги,
В лісі збилася з дороги.

Аж дивись, не знати звідки
Дві дівчинки, дві сирітки,
У ліску хворост збирали,
Шлях Марії показали.

А коли Пречиста Мати
Сіла трохи спочивати,
То дівчата їй з криниці
Принесли горня водиці.

Знов полями йде Марія,
Холод тисне, вітер віє —
Надлітають пташенята,
Легкокрилі голуб'ята.

Птахи плачуть: „Ми голодні,
Ми летіти вже не годні!
Ой, скажи нам, Божий Сину,
Де б дістати хоч зернину”.

І сказав Ісус-малятко:
„Там, за лісом видно, хатку;
Дві сирітки там маленькі —
Мають ще зерна дві жменьки.

Як з'їсте по зеренцеві,
То дасте їм по пірцеві.
А що далі — не журіться!-
І пірце їм пригодиться”.

Прилетіли голуб'ятка,
Де стоїть убога хатка,
А з хатини вийшли доні,
Сиплять зерно із долоні.

Дзьобнули по зеренцеві
Й опустили по пірцеві,
Піднялися й полетіли
Понад поле помертвіле.

Діти пір'я позбирали
Й зачудовані спитали:
„Гей, а звідки диво теє:
Що пірце то золотеє!”

І раділи діти в хаті:
„Ми щасливі! Ми багаті!
Буде хліб і кашка буде,
Милий Бог нас не забуде!”

Р. Завадович.

Поясніть слова: хворост, жменька, пірце.

РІЗДВО В УКРАЇНІ.

Сьогодні Різдво.

Гуде дзвін і несе цю радісну вістку в кожную хатину. Прокинулися зі сну люди. Всі йдуть до церкви. Скрипить сніг під ногами. Весело блищать зорі на темному небі.

— „Рождество Твоє, Христе Боже наш”, — співають у церкві школярики тоненькими голосами. За ними басом підтягують господарі.

Скінчилася Служба Божа. Радісно поспішають люди додому. По дорозі поздоровляють один одного з Різдвом Христовим.

Вечоріє.

По селу ходять колядники. На одній вулиці співає мала дівтора:

Коляд, коляд, колядниця,
добра з маком паляниця,
а суха — не така,
Дайте, дядьку, п'ятака!

А тут десь за хатою, мабуть, під вікном у сусіда, приспівує школярик:

Колядин, колядин,
а я в батька один,
мене — хто я — не питайте,
а калача дайте!

А там із зіззодою йдуть старші хлопці. Заходять в одну хату, в другу, в козну заходять. Гуртом співають стару коляду:

Бог предвічний народився,
прийшов днесь із небес,
щоб спасти люд свій весь,
і утішився.

К о л я д н и к и — ті, що колядують на Різдваіі свята.
Д н е с ь — сьогодні.
С п а с т и — врятувати.

Запитання:

Як ви святкували Різтво?
Які коляди знаєте?

НОВА РАДІСТЬ СТАЛА.

Нова радість стала,
Яка не бувала,
Над вертепом зіззда ясна
Світлом засіяла.

Пастушки з ягнятком
Перед тим Дитятком
На коліна упадають,
Христа Бога вихваляють.

Просим Тебе, Царю,
Ти наш володарю,
Даруй літа щасливії
Цьому господарю.

Цьому господарю
И його господині —
Даруй літа щасливії
Нашій Україні.

Спишіть і поясніть невідомі слова.

ЛЕГЕНДА ПРО ІСУСА.

Малий Ісусик жив змалку в невеличкому містечку Назареті. Марія-Мати всім серцем піклувалася своїм любим, русявим хлопчиком, а старенький Йосип майстрував для нього візочки, коники та всякі інші забавки.

Великою радістю були для Ісусика теж забави з однолітками, які жили недалеко. Він бігав до них, приглядався їх забавам і сам з ними бавився. Діти любили Ісусика, бо він був увічливий, добрий, сердечний. А вже найбільше горнулися до нього бідні, слабосилі. Він же завжди ставав у їх обороні, завжди захищав їх перед недобрими дітьми.

Одного разу старші хлопці кинулися на трое вбого одягнених діток. Ісусик заступився за них, але погані хлопчиська кинулися й на нього. Він глянув на них довгим та повним суму поглядом і промовив:

— Чи годиться кривдити слабших?

Збентежені і засоромлені хлопчиська спустили очі й відійшли.

П і к л у в а л а с я — опікувалася.

У в і ч л и в и й — чемний і приязний.

ЯК ДІЗНАЛИСЬ ЗАЙЧЕНЯТА, ЩО ПРИЙШЛИ РІЗДВЯНІ СВЯТА.

Святий Вечір завтра буде! Білий сніг лежить усюди, по заметах скаче Вітер, а Мороз малює квіти. А що роблять діти?

Ось Оленка, хоч маленька, та хазяєчка гарненька: місить, бублики пече, пиріжки і щось там ще. А кому? Цікаві знати? Тим сіреньким зайченятам, що увечері із гаю у садочок прибігають, дибки у снігу стають, на усе позір дають, носиками рухають, вушками слухають... Туп-туп!

А Оленка — треба знати — страх жаліє зайченят, тре в макітрі дрібен мак і гадає собі так: „Мушу я до зайченят на Свят-Вечір вийти в сад, угощу їх пиріжками, солоденькими ріжками, вушка пальцями погладжу, сірих зайчиків розраджу і скажу їм: — Зайченята! Таж тепер Різдвяні Свята, тож прошу, не гайтесь, їжте, приймайтесь... Хруп-хруп!”

Намісила, напекла, потім спатоньки лягла.

Ось Свят-Вечір іде, за рукав Різдво веде. У хатинці на ялинці, то гуртом, то поодинці сяють тихо, мов зірки, кольорові свічечки. А у сад-садок із гаю зайченята прибігають, дибки у снігу стають, на усе позір дають, носиками рухають, вушками слухають... Туп-туп!

А в хатині по вечері заскрипіли тихо двері...

— Хто іде? — питає Вітер, що хитає срібні віти.

— Хто іде? — загула на подвір'ю Віхола.

— Хто іде? — Мороз з-під хати грізно, страшно став гукати.

— Ой, пустіть! — пищить тоненько, мов комашечка, Оленка. — Я до зайчиків іду і несу їм коляду, щоб дізналися біднята, що прийшли Різдвяні Свята.

О, будь ласка! — каже Вітер, — перестану я гудіти.

Поясніть слова: макітра, замети, хазяєчка, дибки стають, позір дають, розраджувати.

Н О В И Й Р І К .

I.

На Новий Рік раненько, щойно починає світати, малі хлопчики набирають зерна у великі татові рукавиці та йдуть віншувати. Поспішають, щоб прийти першими. Входять у хату, сиплять зерно по хаті й голосно приказують:

Сійся, родися, жито-пшениця
і всяка пашниця,
на щастя, на здоров'я, на Новий Рік,

щоб краще вродило, як торік:
коноплі під стелю, а льон по коліна,
щоб у вас, хрищених, голова не боліла.

Господарі дякують за віншування й дають хлопцям хто що може — сало, ковбасу, гроші, колачі. Хлопці ховають дарунки в торбу і йдуть далі віншувати. По закінченні віншування вони діляться навіншованим.

П а ш н и ц я — збіжжя, трава.

В і н ш у в а т и — бажати щастя, вітати з Новим роком.

Поясніть самі інші невідомі слова.

Запитання:

Що роблять хлопці на Новий Рік уранці?

ПІД СНІГОМ.

Ось видно білий засніжений горбок. Тут, під снігом, — мурашина купа. Недалечко, під хмизом, заснув їжачок.

Тихо і пусто зимою на лісовій галявинці. Тільки зрідка пролітає над нею зграйка щиглів чи синиць. Часом дятел почне вибивати дзьобом із шишки смачне насіння.

А то вискочить на галявинку білий заєць. Вискочить, стане стовпчиком і послухає, чи все спокійно навколо. Подивиться та й далі в ліс побіжить.

Поясніть слова: мурашина, хмиз, зграйка, дятел.

Запитання:

Хто ще засинає на зиму?

Хто заснув під хмизом?

Про яких пташок ви прочитали в оповіданні?

Намалюйте пташок, яких ви бачили?

ЯК ЗИМУЄ ВЕДМІДЬ.

Все завалило снігом. Біле гілля схилилося до землі. На снігу видно сліди звірів. Тільки в самій гущавині лісу слідів немає. Там лежить стара сосна, яку зламала буря. Коло неї намело величезну кучугуру.

Це місце обходять всі звірі.

Вибіжить на галявинку заєць погризти осикову гілку. Але до зламаної сосни він нізащо не підійде. Вийде з гущавини лисичка, пополює на лісових мишей, а до кучугури і не наблизиться. Навіть вовки обходять її.

Страшне це місце. Навіть сніг тут не такий, як у всьому лісі. Скрізь він білий, пухнастий, а тут пожовк і відтанув.

А в найлютіший мороз над кучугурою наче пара підіймається, наче дихає сніг.

Чому це так? Бо там живе ведмідь.

Г у щ а в и н а — місце в лісі, де дуже густо ростуть дерева і кущі.

К у ч у г у р а — велика купа снігу.

О б х о д я т ь — минають.

Залитання:

Що робили в лісі лисичка, заєць.

Який був сніг на величезній кучугурі? Чому?

Чому звірі обходили кучугуру?

Загадка.

Влітку ходить, бродить лісом,

Все трощить важка нога.

Взимку він, накрившись хмизом,

у барлозі спать ляга.
Як засне, то лапу смокче,
тільки бачить мед у сні.
Ласуна цього охоче зараз ти назвеш мені.

Б а р л і г — зимове житло ведмедя.
Л а с у н — що любить солодощі.

ЗИМОВІ КВАТИРИ.

Зима. Лісова галявинка вкрита білим снігом. Тепер на ній тихо і пусто, не те що влітку. Здається взимку на галявинці ніхто й не живе. Але це тільки так здається.

Біля куща з-під снігу стирчить старий, трухлявий пень. Це не просто пень, а справжній терем-теремок. Чимало в ньому зимових квартир для лісових жителів.

Під корою сховалися від холоду комашки. У норі між корінням примостилася проворна ящірка.

Багато лісових жителів сховалося в старому пні. Кожний зайняв у ньому крихітну спаленьку та й заснув у ній на всю довгу зиму.

Л і с о в а г а л я в и н к а — місце в лісі, де немає дерев.

Т р у х л я в и й — зіпсутий, гнилий.

Запитання:

Як узимку на лісовій галявинці?

Хто сховався на зиму від холоду під корою трухлявого пня?

Хто примостився на зиму в норі між корінням?

Сніг зберігає тепло. Під снігом і рослини не замерзають. Розгорніть сніг там, де була травизка. Що ви там побачили?

НАВЧИТЬСЯ СПОСТЕРІГАТИ.

Д а й т е в і д п о в і д ь .

I. Яке буває небо перед снігопадом і після нього?

Які падають сніжинки?

Як у той час надворі? (Тихо, вітер, тепло, холодно, відлига, сильний мороз).

Чи довго йшов сніг?

Скільки нападало снігу? (Зміряйте глибину його паличкою).

Тепер снігу більше чи менше, ніж було тоді, коли вимірювали перший раз?

Скажіть, як буває надворі, коли сніг блищить, скрипить і розсипається?

Що станеться з снігом, коли його занести в хату?

II. Подивіться уважно навколо і скажіть про дітей, про землю, про дерева, про хмари, про сніг, про вітер. Використовуйте слова, які потрібні для цього.

Д і т и — веселі, рожеві, червонощокі, привітні, щасливі.

З е м л я — гола, чорна, мерзла, вкрита снігом.

Д е р е в а — безлисті, похмурі, вкриті білим снігом.

Х м а р и—сиві, густі, похмурі, волохаті.

С н і г — білий, пухкий, холодний, мокрий, густий, лапатий, зірчастий, блискучий, скрипучий, сніг сріблом сяяв, сніг блищав, як срібло.

В і т е р — сильний, різкий, холодний, сердитий, ласкавий, теплий, вис, свище, рве, валить з ніг.

Розгляньте бруньки на гілці листяного дерева. Які вони взимку? Розгляньте хвоїнки на гілці сосни?

С И Н И Ч К А .

Надворі стояли великі морози. Кожного ранку я біг у садок, де ми з татом зробили годівницю для птахів. Тато влаштував там дощечку, а я сипав на неї різні крихти та зерно.

— Пташок треба оберігати, — сказав тато, — вони знищують шкідників саду.

Одного ранку я побачив, що біля огорожі щось темніє. На снігу лежала синичка. Вона майже не рухалась. Я взяв пташечку в руки і почав дихати на неї, щоб зігріти її.

Дома ми з мамою поклали синичку в клітку на вату і поставили її ближче до печі.

Раптом пташка ніби прокинулась. Вона відкрила оченята, скочила на ніжки і голосно-голосно зацвірінькала. Я поставив їй в клітку чашечку з крихтами і тарілочку з водою. Синичка наїлась, напилась води і стала плигати по клітці.

Спишіть і поясніть невідомі слова.

Запитання:

Що трапилось з синичкою?

Чому пташкам взимку важко знаходити їжу?

Знайдіть те місце в оповіданні, де батько говорить синові, чому треба берегти пташок.

Що сталося б з пташкою, якби хлопчик не заніс її до хати?

СИНИЧКА НА ВОЛІ.

Так жила в нас синичка в клітці. Вона вже літала по кімнаті і в клітку поверталася тільки їсти. Я боявся, щоб пташка не вилетіла і не загинула без їжі. Правда, тато не раз розказував мені, що синички здогадливі. Вони всю зиму можуть триматися того місця, де їх підгодовують.

Синичка зробилася зовсім ручною. Одного разу, коли бабуся провітрювала кімнату, пташка вилетіла. Я довго шукав її.

— Дуже добре, що вона полетіла, — сказала мені мама. — Твоїй синичці на волі краще, ніж у клітці. Не треба її даремно мучити.

7 А П І С Ч А К

Christine

Тато додав:

— Синичці скоро треба буде мостити гніздечко, а не в клітці сидіти.

А я тільки боявся, щоб вона знову не замерзла.

Запитання:

Що сказали мама і тато, коли синичка вилетіла?

З чого видно, що хлопчик любив пташок?

А що ви робите для охорони пташок?

П р и к а з к и .

Де багато пташок, там нема комашок.

ЗИМОВИЙ РАНОК.

Вранці вийшло ясне сонечко на погідне небо.

Вітер стих, чистий свіжий сніг сріблом саяв під блакитним небом.

Земля наче вбралась у білу сорочку.

П о г і д н е н е б о — ясне небо.

Запитання:

Що сказано про сніг, про небо? Прочитайте.

Чому про землю взимку можна сказати, що вона вбралась, наче в білу сорочку?

БІЛОЧКА.

— Де ти, білочко, живеш?

Що ти, білочко, гризеш?

— У зеленому ліску,
у дуплі, у соснячку
я гризу горішки,
і гриби, і шишки.

— А в морози люті, злі
ти не мерзнеш у дуплі?

— Мене добре загріває
моя шуба хутрова,
і тому зимові дні
мені зовсім не страшні.

Г. Демченко.

Поясніть слова: дупло, сосняк, шишки, шуба.

Запитання:

Чим годуються білки?

Чому кажуть про мороз, що він лютий і злий?

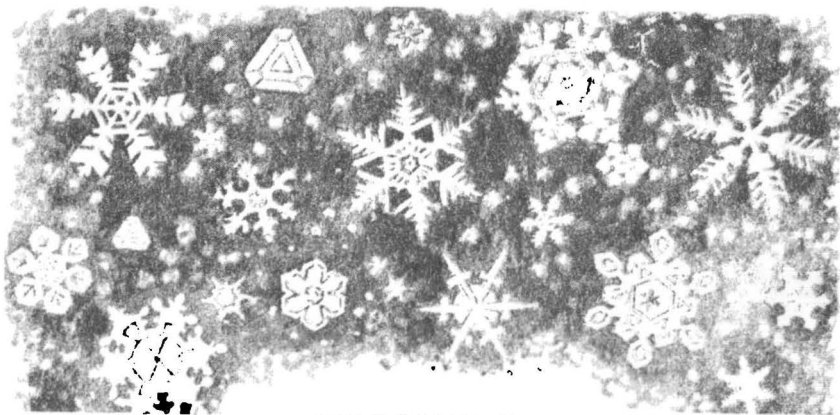
Яка користь людям від білки?

З а г а д к а .

Червонясту шубку має,
по деревах все стрибає,
хоч сама мала на зріст,
та великий в неї хвіст,
як намисто оченята...
Хто це? Можете вгадати?

Запитання:

Що таке намисто?

СНІЖИНКИ.

Жили та були сніжинки. Народилися вони в сніжній хмарі високо над землею.

Усі вони були подібні одна до одної, як сестри. Одна була зовсім як зірочка з шістьма променями. Друга нагадувала квітку з шістьма пелюстками.

Виросли сніжинки і полетіли на землю білою зграєю. Їх було так багато, що ніхто не міг би їх полічити.

Земля уже була зовсім близько. Але вітер не давав сніжинкам спокійно спуститися. Він кружляв їх у повітрі і кидав.

І все таки сніжинки одна по одній досягли землі. Одні сніжинки лягали на поле. Другі знаходили собі місце у лісі — на гілках і під деревами. Деякі вмощувалися на дахах будинків. А були й такі, що необережно лягали посеред дороги.

Діти робили з маленьких сніжинок великі сніжки і ліпили снігові баби.

Запитання:

Подивіться уважно на малюнок і скажіть, які сніжинки схожі на зірки з променями, а які на квітки з пелюстками.

Де утворилися сніжинки? Чому вони довго не могли спуститися на землю?

Де лягли сніжинки? Що діти робили з них?

Намалюйте кілька сніжинок.

Які бувають сніжинки? (Прочитайте).

МОРОЗ І ВІТЕР.

Надвечір прийшли на допомогу сніжинкам мороз і вітер.

Мороз загнав кого міг до теплих хат. Але люди дуже непосидючі. Вони одягли кожухи, шапки, чоботи.

Рушили санки і поповзли дорогами, вулицями.

Пішов вітер гуляти полем, взявся піднімати сніжинки. Довелося сніжинкам податися разом з вітром в путь. Довго кружляли вони полем. Аж

ось трапився по дорозі ярк. Сховалися вони в ярку од вітру.

Але найкраще було тим сніжинкам, які попадали у лісі.

Там дерева не пускали вітру, не давали йому розгулятися. У лісі тихо. Хіба що лісовий звір пробіжить і залишить на снігу сліди своїх лап.

Але згодом і в лісі сніжинки не знайшли собі спокою.

Що ж з ними сталося потім?

Щоб дізнатися про це, доведеться діждати весни.

Запитання:

Як захищаються люди від морозу та вітру?

Чому в лісі сніжинкам було найкраще?

Що станеться з снігом, як прийде весна?

Загадка.

Ніжна зірка,
сніжнобіла
на рукав згори злетіла.
Поки ніс її сюди,
стала краплею води.

І Д Е В Е С Н А .

Раніше почало вставати сонце.

Поринули весняні води, задзюрчали струмочки, заклекотіли в ярках.

З-під снігу зазеленіла травиця й звеселила жайворонка. Звився жайворонок високо під чисте небо і заспівав про те, що сонце стало ласкавим, теплим, ясным.

Набубнявіли на деревах бруньки.

Жайворонок співав, аж луна йшла під блакитне небо...

За М. Коцюбинським.

З а в д а н н я :

Розгляньте гілочку з бруньками. Пригадайте, які були бруньки, коли ви розглядали гілку взимку?

Скажіть, які зміни в природі сталися весною. (Дуже почало пригрівати сонце, задзюрчали струмочки... Продовжуйте).

Намалюйте сонечко і наклейте його в зошит для малювання. Які малюнки можна намалювати до цього оповідання?

Поясніть слова: поринули, задзюрчала, струмочки, набубнявіли, луна.

В Е С Н А .

Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила.
І на полі жайворонок,
Соловейко в гаю
Землю, убрану весною,
Вранці зустрічають.

Тарас Шевченко.

Поясніть слова: ряст, барвінок.

Щ о ц е ?

Не звір, не птичка,	Голосок дзвінкий,
У носі — шпичка,	Хто його уб'є —
Станом тонкий,	Кров свою проллє?

СНІГ І ПІДСНІЖОК.

Коли Бог сотворив світ, а потім траву, зілля і квіти, то дарував їм різні барви.. І пишалися вони, як пишається веселка семибарвна. Вкінці сотворив Бог сніг і сказав до нього:

— А барву підшукай собі сам. Ти все на землі можеш з'їсти, тож зумієш знайти собі якийсь одяг.

І пішов сніг шукати собі барви. Приходить до трави і просить:

— Травичко-зеленичко! Дай мені свою зелену барву!

Засміялась, зашелестіла трава та й каже:

— Не до лиця тобі зелена одежа. І я зелена, і листя зелене, ніхто тебе й не пізнає. Краще попроси в фіялки.

Іде сніг до фіялки і просить:

— Фіялочко моя запашна! Дай мені своєї барви.

А скромна фіялка засоромилася, склонила голівку та й каже:

— Навіщо тобі скромна одежа?! На тебе ніхто тоді й не подивиться. Іди краще до червоної рожі!

Пішов сніг до рожі і просить її:

— Роженько моя пишна! Дай мені своєї барви.

Але рожа була горда за свою красу й не хотіла дати снігові своєї барви. Тоді пішов сніг даліше шукати. Ходив і ходив, просив і просив. І ніодна квітка не хотіла поділитися з ним своєю барвою, не захотіла прикрасити його тіло. Вкінці прийшов він до білої підсніжки і просить її:

— Квіточко моя маленька! Дзвіночку мій білий! Дай мені своєї барви! Лихо мені буде, як залишусь без одежі. Буде зі мною так, як з тим вітром, що такий недобрый, бо ніхто його не бачить.

Змилосердилася добра підсніжка та й каже:

— Моя одежа дуже простенька, але як тобі подобається, то бери собі.

Взяв сніг барву у підсніжки і став білий. Але відтоді не любить він ні одної квітки. А підсніжку пестить і любить, як рідну дитину.

М. К.

Спишіть усі назви квітів у цьому оповіданню.

Запитання:

Чим обдаровував Бог квіти?

Кому Бог не дав барви?

Кого просив сніг дати йому барву?

Яка квітка дала снігові барву?

Яка квітка першою показується спід снігу?

ПРОЛІСКИ.

Як зелені списи, з вогкої землі
Виткнулися в лісі проліски малі.
Я візьму лопату, в ліс я побіжу,
Пролісок багато в горщик посаджу.

Проліскам блакитним тепло на вікні,
Розкривають квіти вінчики малі.
Буду поливати, буду берегти,
Щоб до церкви в свято з квітами іти.

Наталя Забіла.

Поясніть слова: списи, проліски, лопата, горщик, вінчики.

ЩЕ НЕДАВНО...

Ще недавно — пам'ятаю,
Як нині, це, мамко,
На шибках мороз біленький
Різьбив квіти зранку.

Айстри, пальми, хризантеми,
Білі кипариси...
Чудно й дивно було в хаті,
Мов в казковім лісі.

Але нині — глянь, матусю!
Глянь, мамо, в віконце,
Як приємно вже сміється
До нас любе сонце.

Як там густо покриває
Трава всю долину,

Як весна вже в зілля й квіти
Вбирає країну.

В. Х.

Що це таке: айстри, пальми, кипариси?

ВЕСНЯНКА.

„Весна прийшла!
Тепло знайшла!”
кричать дівчатка й хлопчики.
„Цвірінь! Цвірінь!
Журбу покинь!”
клопочуться горобчики.
Приліз дідок,
зліз на горбок,
у хаті бути не хочеться.
Тепляк дмухнув,
крилом махнув,
по бороді лоскотється.
Все ожило,
все розцвіло,
і рій дітей привітненьких
на той горбок
несе вінок
з фіялочок блакитненьких.
„Цвірінь! Цвірінь!
Журбу покинь!”
підспівують горобчики.
І я зрадів,
помолодів,
як ті дівчата й хлопчики.

А. Глібов.

Ж у р б а — сум.

Т е п л я к — теплий вітер.

Р і й д і т е й — юрба дітей.

ВЕЛИКИЙ КОБЗАР.

Тарас Григорович Шевченко — великий український поет. Народився він 9 березня тисяча вісімсот чотирнадцятого року. Батьки його були кріпаками. Рано залишився Тарас сиротою. Коли йому було дев'ять років, померла мати, а через два роки помер на панщині і батько. Пішов маленький Тарас наймитувати: носив воду школярам, пас череду. А в п'ятнадцять років забрав його пан прислужувати в покоях.

Тарас любив малювати і читати. Дуже хотілося йому вчитися. Та не міг.

Пан переїхав у Петербург і забрав з собою Тараса. У Петербурзі про великі здібності Шевченка до малювання довідалися видатні малярі. Вони викупили його з неволі.

Шевченко почав учитись, писати вірші. У своїх віршах поет писав про тяжке життя селян-кріпаків, закликав їх боротися проти панів за своє визволення.]

За революційні вірші московський цар переслідував і покарав Шевченка. Його заслали на десять років у солдати, заборонили малювати і писати. Повернувся Шевченко із заслання хворий і знесилений. Але до кінця свого життя він залишався невтомним борцем за кращу долю України.

Помер Тарас Григорович Шевченко 10 березня тисяча вісімсот шістдесят першого року.

Пам'ять про Тараса Григоровича Шевченка шанує весь український народ.

К р і п а к : — селянин, який даром, примусово працював на пана.

П а н щ и н а — примусова безплатна робота кріпаків на поміщика.

П е т е р б у р г — колишня назва Ленінграда.

Запитання:

Коли народився Т. Г. Шевченко?

Хто був батько Т. Г. Шевченка?

Чому дитинство поета було важким?

Хто викупив Т. Г. Шевченка з кріпацької неволі?

Ким став Т. Г. Шевченко?

Про що він писав у своїх віршах?

За що московський цар переслідував і покарав поета?

Чому пам'ять про Т. Г. Шевченка шанують усі українці в усьому світі?

З ДИТИНСТВА ПОЕТА.

Тарас був козачком у московського пана. Одного разу пан на всю ніч поїхав гуляти. Тарас почекав, поки в домі все затихло. Прислухався ще. Всі сплять. Він пробрався в панські покої. Засвітив свічку, розклав свої малюнки і почав перемальовувати велику картину, що висіла на стіні.

Догоряє свічка. Надворі починає сіріти. До будинку пара русаків підвозить сани з паном. Сніг тільки рип-рип.

А Тарас малює.

Двері вже риплять дужче, ніж сніг, але й цього не чує Тарас. Він чує тільки, як чиясь рука хапає його за чуба, і бачить, як усі його малюнки летять на підлогу.

— Що це?! Не чуєш, як пан приїхав? — кричить розлючений пан і б'є Тараса по обличчю, по голові.

Самими панськими побоями на цей раз не обійшлося.

На ранок бідолашного Тараса потягли на стайню. Смуги від різок надовго залишилися у нього на спині.

Тарас не кричав, хоч били його до крові. Тільки сльози, як горох, котилися по обличчю, і більше від несправедливості, від знущання, а не від пекучого болю.

О. Іваненко.

Р и с а к и — коні, що швидко бігають.

Запитання і завдання.

Що робив Тарас у панських покоях?

За що побили Тараса?

Чому він плакав? Перечитайте.

Що ви знаєте про дитячі роки Тараса Шевченка?

ЗА ЩО, НЕ ЗНАЮ, НАЗИВАЮТЬ.

За що, не знаю, називають
хатину в гаї тихим раєм.
Я в хаті мучився колись,
мої там сльози пролились,
найперші сльози!
Не називаю її раєм,
тії хатиночки у гаї,
над чистим ставом край села.
Там матір доброю мою,
ще молодую — у могилу,
нужда та праця положила.
Там батько, плачучи з дітьми
(а ми малі були і голі),
не витерпів лихої долі,
умер на панщині... А ми
розлізлися межи людьми,
мов мишенята. Я до школи —
носити воду школярам,
брати на панщину ходили,

поки лоби їм поголили.
А сестри! Сестри! Горе вам,
мої голубки молодії.
Для кого в світі живете?
Ви в наймах вирости чужії,
у наймах коси побіліють,
у наймах, сестри, й умрете.

Т. Шевченко.

Запитання і завдання.

Про чю хату розповідається у вірші?
Що сталося з матір'ю Шевченка?
Що сказано про батька Шевченка?
Що говорить у вірші про дітей? Скажіть словами вірша.
Чому поет не називає своєї хати раєм?

В Е С Н А .

І барвінком, і рутою,
і рястом квітчас
весна землю, мов дівчину,
в зеленому гаю.

Т. Шевченко.

Запитання і завдання.

З ким порівнює Шевченко землю весною?
Вивчіть вірш напам'ять.

І ВИРІС Я...

І виріс я на чужині
І сивію в чужому краю:
Та садинок мені,
Здається, кращого немає
Нічого в Бога, як Дніпро
Та наша славна Україна.

Т. Шевченко.

ТАРАС У ДЯКА.

I.

Тарасові було цікаво, але й трохи боязко йти до школи.

Він нераз бігав попід її вікна і чув, як учитель, дяк Совгир, гучним голосом проказував:

— Аз-буки! Аз-буки!

А за ним усі хлопці хором:

— Аз-буки! Аз-буки!

Чудний був оцей учитель — „сліпий” Совгир. Він не був сліпий, а тільки зизоокій, але так уже його прозвали люди.

От у нього опинився і малий Тарас. Він з усіма почав повторювати за дяком:

— Аз-буки! Аз-буки!

А вибігши зі школи, співав з усіми хлопцями:

Аз — били мене раз!

Буки — не попадайся дякові в руки!

Та потрапляти доводилося Тарасові частенько.

II.

В суботу, після вечірні, дяк улаштовував для всіх своїх учнів „субітки” — частував їх різками. Така вже була тоді наука, що без різки і слова не вивчиш. Так дяка вчили і він так учив.

— Нічого, — підбадьорював Тараса дід, — поки не намучишся, поти не научишся.

— Краще вже вивчити швидше, — вирішив про себе Тарас. — І цікаво, що далі буде?

Він скінчив азбуку раніше за інших. Прийшов до дому щасливий і гордий.

— Казав дяк, — звернувся він до батька, — що вже часослов треба.

— Отаке! — сплеснула руками Катруся. — Мамо! Тату! Та наш Тарас усіх випередив! Он Іван Бондаренко й половини ще не вивчив.

— Так це ж треба кашу варити, дякові нести, — заклопоталася мати, глянувши на Тараса ласкавими очима, в яких замигтіла сльозинка. — Ох, ти ж мій школярику вчений!

III.

Вранці мати, Катруся і Ярнка дивилися, як обережно ніс Тарас загорнутий у білу хустину горщик молочної каші. У кишені штанців брязкотіло кілька мідяків і стирчала дерев'яна ложка. І каша, і гроші були нагородою вчителеві при зміні книжок: азбуки на часослов, часослова на псалтир.

— Тарас кашу приніс! Тарас кашу приніс! — загомоніли старші школярі, а однолітки дивилися на нього трохи із заздрістю.

Тарас перший між ними був героєм такого урочистого дня.

Совгир сьогодні нікого не бив. Та сьогодні й не вчили нічого нового, тільки трохи повторили, і всі хлопці не бешкетували, а чекали, поки почнуться урочисті дії з кашею. Горщик поставили на столі, і всі учні повиймали з кишень ложки, які принесли з собою:

— Їжте Тарасову кашу, — засміявся Совгир, — а ти лупцюй їх, Тарасе, по руках за те, що не вчилися так, як ти.

Знявся гамір, сміх. Совгир не лаяв, як завжди, тільки піддражнював і їв сам. Горщик швиденько спорожнів. Тоді Совгир виніс горщика на подвір'я і поставив на землі.

— Ну, хто поцілить? — спитав він.

Всі хлопці почали жбурляти в горщик палиці, поки Іван Бондаренко не влучив і не розбив.

— Ти тікай, Іване, а ви ловіть та добре намоніть йому вуха, — закричав Совгир.

Таки добре вивчився Тарас читати — нічого не скажеш. Іноді дідові прочитає та так затягне „Алилуя”, що баби тільки головами похитують.

— Оце буде дяк!

— Куди йому, — каже батько. — Такийшибеник росте, що й ради на нього немає. Совгир завжди скаржиться на нього, хоч на очі йому не потрапляй.

— Дяк, не дяк, а буде добрий козак, — усміхається дід.

Оксана Іваненко.

Запитання:

У кого вчився Тарас азбуки?
Який був дяк Совгир?
Який Тарас був малим хлопчиком?
Що робив дяк що суботи?
Що поніс Тарас до школи. як скінчив азбуку?
Який був дяк того дня, коли Тарас приніс кашу?
Що казав батько про Тараса?

В Р А Н Ц І.

Заїцебетав жайворонок,
угору летючи.
Закувала зазуленька,
на дубі сидячи.
Зацебетав соловейко —
пішла луна гаєм.
Червоніє за горою.
Плугатор співає.

Т. Шевченко.

П л у г а т о р — селянин, що оре землю плугом.

А ВЖЕ КРАСНЕ СОНЕЧКО.

А вже красне сонечко	Засиніли проліски
Припекло, припекло,	У ліску, у ліску,
Ясне, щире золото	Скоро буде землянька
Розлило, розлило.	Вся в вінку, вся в вінку.
На вулиці струмені	Ой, сонечку — батечку,
Вуркотять, вуркотять;	Догоди, догоди,
Журавлі курликають	А ти, земле — матінко,
Та летять, та летять.	Уроди, уроди!

О. Олесь

Спишіть і поясніть невідомі слова.

К В І Т Е Н Ь .

Пройшла зима холодна,	Встає, іде і сіє
Стопилися леди,	Травичку по полях,
Всміхаються до сонця	Мов та мала дитина
Ліси, поля, лани.	З фіялками в руках.
Всміхаються, бо бачать:	Куди лише поступить,
Збудилася весна,	Там сходить вмиль трава,
Немов з ясного сонця	Там квіти розцвітають,
Вродилася вона.	І пташечка співа.

Я Б Л У Н Я .

Росла в саду яблуня. Прийшла весна. Яблуня вкрилася зеленими листочками. І кажуть листочки яблуні: „Ми всьому дереву краса!”

Усміхнулася яблуня й каже: „Поживемо — побачимо”.

Пройшов час, і яблуня вкрилася блідорожевими запашними цвітами. В’ються бджілки навколо квіточок, милуються люди гарними цвітами. І кажуть цвіти до яблуні: „Ми всьому дереву краса”.

Усміхнулась яблуня й каже: „Поживемо — побачимо”.

Незабаром зів’яв цвіт, і з’явилася зав’язь. Пройшло літо, настала осінь. На яблуні красувались великі червонобокі яблука.

„От моя краса! — сказала яблуня. — Із насіння, що в яблуках, виростуть нові яблуні, мені на зміну”. І люди хвалять соковиті, солодкі яблука.

Запитання:

Які садові дерева ви знаєте?

Що таке зав’язь?

НАВЕСНІ.

Прокидалось усе та цвіло навкруги;
синій пролісок вився з-під снігу;
розлилася вода, пойняла береги,
з гуком шумним проносило кригу.

Із далеких країн повернулись пташки,
задзвеніли в пахучому гаю;
скоро в зелень рясну уберуться садки —
не пізнати розкішного краю.

П. Грабовський.

П о й н я л а — затопила.

Поясніть слова: *Скоро в зелень рясну уберуться садки.*

ХМАРА.

Висить над землею хмара.

Добре було б піднятися на літаку аж до хмар.

Але можна і в себе на землі побувати в хмарах. Для цього треба тільки діждатися першого туманного дня.

Туман — це багато-багато дуже дрібних водяних краплинок. Вони такі маленькі, що звичайним оком їх не видно.

Коли зберуться ці краплинки-невидимки до купи, так все довкруги стає невидимим. Туман може і ліс, і будинок від нас заслонити.

Їде по вулиці машина, а шофер не бачить, стоїть перед ним стовп чи ні.

У всьому винні краплинки-невидимки.

Часом буває й так, крихітні краплинки виростають. Це буває в дощових хмарах. Краплини натрапляють одна на одну, зливаються разом, ста-

ють дедалі більші й важчі. Тоді вони одна по одній починають падати на землю. І ось уже дощ вистукує по листю, по дахах.

Запитання:

Що таке туман? Прочитайте.

Як буває під час туману?

Чому буває дощ? Прочитайте.

Згадайте, чому буває сніг?

Чи знаєте ви, яка користь людям від дощу?

ПІД ВІКОНЦЯМИ НА СОНЦІ.

Під віконцями на сонці
у весняному саду
у земельку, як в постельку,
я насінячко кладу.

Прийде літо, будуть квіти,
будуть в мене восени
у віночку на голівці
чорнобривці запашні.

Н. Забіла.

Запитання:

Який малюнок можна намалювати до цього вірша?

ВСТАЛА ВЕСНА.

Встала весна, чорну землю
сонну розбудила,
уквітчала її рястом,
барвінком укрила.

П р и к а з к и .

Ластівка день починає, а соловей кінчає.

І на полі жайворонок,
соловейко в гаї
землю убрану весною,
вранці зустрічають.

Т. Шевченко.

Запитання:

Як розуміти слова: *Встала весна, горну землю сонну розбудила?*

П р и к а з к и .

Зробив діло — гуляй сміло
Робота сама за себе скаже.

С О Н Ц Е .

Ясне сонце вгору
піднялось давно;
спів пташок знадвору
чути крізь вікно.
Світлий промінь пада
в садову гущину,
стелиться від саду
по ставочку тінь.

І. С.

Запитання:

Коли сонце вгорі, яка це пора дня? (Ранок. день, вечір).

УСМІХНИСЯ.

Бабуся: Ромку, йди спати, дитинко, бо вже сьома година. Хлопчик, що має лише сім літ, му-сить іти спати о сьомій годині. Як будеш мати вісім літ, підеш спати о восьмій годині.

Ромко: А коли ви підете спати, бабусю? Ви маєте сімдесят літ, а такої години немає!

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

„Христос воскрес!” — величну вістку
розносять дзвони голосні.
Вони хочуть збудить природу,
що в зимовому спала сні.

„Христос воскрес! — співає пташка,
вернувшись з вирію в свій край,
в годину світлую гадає
знайти і тут коханий рай.

„Христос воскрес!” — говорить сонце
з весняних радісних небес!
Життя воскресло і надія,—
Христос воскрес! Христос воскрес!

М. Колоджинська.

П И С А Н К И .

Написала для діток
Цілу копу писанок:
Ці в пасочки, ті в квіточки,
Ці в зелені знов листочки,
Ті в метелики дрібні,
Ці у хрещики рясні.
Різновзорі і барвисті,
І райдужні, і цвітисті,
Ціла копа писанок
Для маленьких діточок.
Ми радієм писанками
І співаємо з пташками
Пісню до небес,
Що Христос уже воскрес!

Ю. Ігорків.

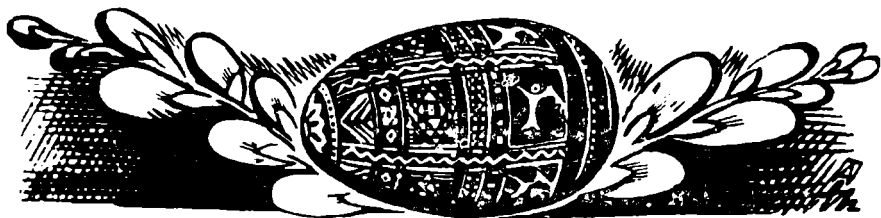
ВЕЛИКОДНІ ГОСТІ.

До малого Славчика
Прибігають зайчики —
Отакі то в нього гості:
Довговухі, куцохвості,
У сірених козушках,
На легеньких лапочках —
Із городу на тік
Скік-скік!

У кожного зайчика
У кошику яєчка,
Синьо-жовто мальовані,
Сорокато цяцьковані,
Крашанки, писанки —
А гарненькі такі,
Мов квітки!

Вітаються зайчики:
„Як ся маєш, Славчику!
Будь зі святами здоровий,
Милий друже наш чудовий,
Просим, просим чемно ми:
Подаруночки прийми
І в гостину до нас
Прибіжи хоч на час
Із дітьми”.

Роляник.

НАЙКРАЩА ПИСАНКА.

У сінях стояла велика миска з яєчками.

— Нас усіх з'їдять люди, — басом сказало найбільше яєчко.

— І це добре, — обізвалися інші, — люди матимуть із нас користь.

— Але я все таки найкраще з-поміж вас, бо я — найбільше! — не вгавало велике яєчко і навіть хотіло перевернутися.

Найменше яєчко лежало в місці поруч з іншими і мовчки прислухалося до розмови.

— А тебе, найменше, — знову обізвалося басом найбільше яєчко, — тебе ніхто й їсти не схоче, бо ти таке маленьке!

Маленьке яєчко дуже шкодувало, що не виросло більше, але що воно мало робити.

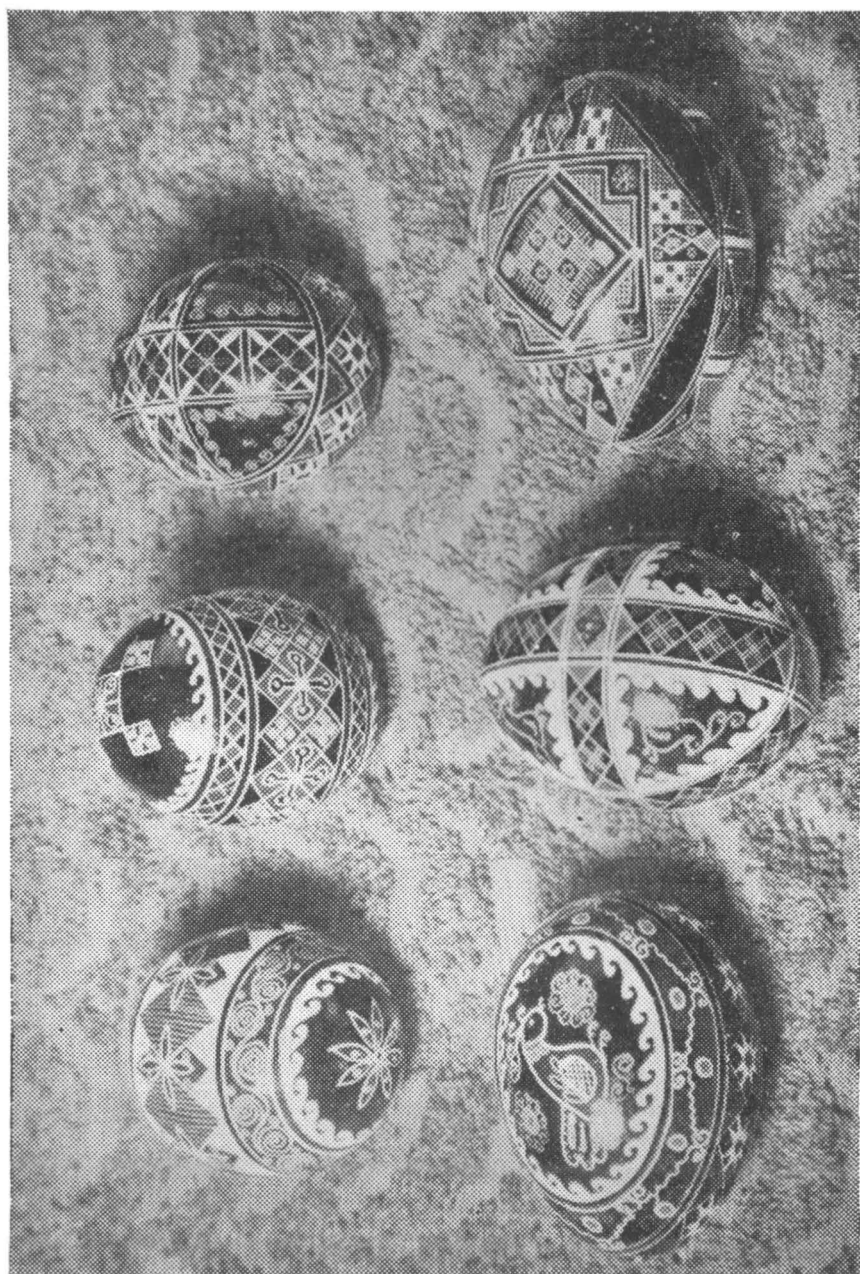
Раптом усі замовкли. В сінях почули кроки. „Візьмемо їх на писанки. Великдень наближається”, — промовив жіночий голос. Господиня взяла миску і понесла її в кімнату, де було багато світла. Найбільше яєчко відразу ж виставило свій бочок на показ, мовляв, дивіться, яке я гарне!

Мати й донька почали малювати писанки. Незабаром майже всі яєчка стали писанками. Вони рядочком лежали на столі, неначе квіти. Їхні боки були розмальовані різними кольорами та обліплені воском. Залишилося тільки найменше яєчко.

В той час увійшов батько до хати. Він похвалив писанки.

— А чому ніхто не розмалював цього яєчка? — запитав батько.

— Бо воно дуже маленьке, якесь непоказне. Як хочеш, можеш його з'їсти.

— О, ні,— відповів батько, — Я зроблю з нього писанку.

Найменше яєчко дуже зраділо, почувши, що й його розмалюють. Швидко на своїх боках воно мало не лише чудові українські узорі, а навіть маленьку церковцю з хрестиком, а навколо зелені дерева і червоні квіти!

„Дивіться, дивіться!” — заговорили між собою писанки. — „От вам і маленьке яєчко! Яке ж воно гарне!”

Коли в церкві посвятили писанки, до господарів підійшов один пан із міста. Він попросив продати йому кілька писанок до музею. І яке він вибрав? Він вибрав лише одно... найменше, бо воно було найкраще розмальоване!

Прийшовши додому, господарі розговорілися писанками, а найменше яєчко — чудова писанка — живе й тепер у місті, у великому музею. Люди оглядають ту прегарну працю і говорять: „Яка ж це чудова українська писанка!”

Леонід Полтава.

Поясніть слова: непоказне, узорі, миска, музей, розговорілися.

Запитання:

Що казало велике яєчко до найменшого?

Що сталося з яєчками, як надходив Великдень?

Яке яєчко осталося непомальоване?

Хто його казав помалювати?

Яке воно було потім?

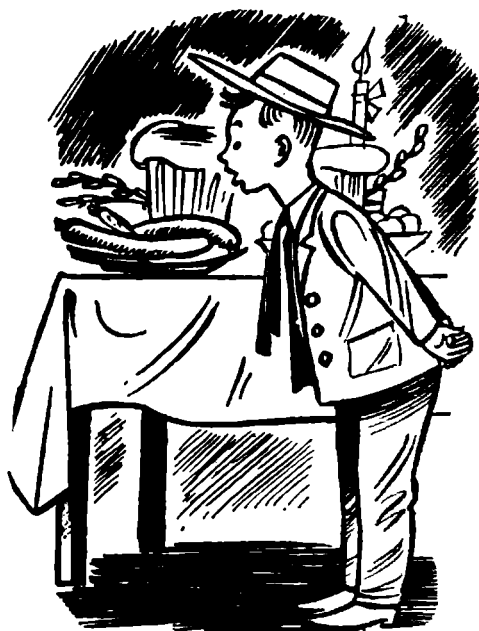
Що сталося з найменшим яєчком?

Де живе тепер найменше яєчко-писанка?

ЛЕСЬ ВЕЛИКОДНЯ ДІЖДАВСЯ.

Лесь Великодня діждався,
В капелюх новий убрався,
Взувся в жовті черевики,
Довгоносі і великі.

Натягнув вузькі штанята —
Подаруночок від тата.
На синяву сороччину,
Одягнув рябу блюзину,

Зав'язав на гудз краватку —
От, здається, все в порядку!
Став поважно серед хати
И ну свячене оглядати.

Гей, чого нема тут нині
На святковій скатертині!
І варене, і печене,
І солодке, і перчене.

Купка сира, масла грудка,
Крашанок з півкопи тутка,
Писанок цілий десяток,
Кусник сала на додаток,

Ковбасу тут видно й шинку,
Аж ковтає Лесик слинку.
На ковбасу задивився,
А від хріну аж скривився,

Це ж бо жартів хрін не знає —
Хто понюхає, то й чхає.
Коло паски трохи збоку
Круглий торт моргає оком,

Мов питає: „Пане-брате,
Може хочеш скуштувати?”
А сирник вам тут так пахне,
Що герой той, хто не ахне!

Лесь подумав: „Бач, немало
Марципанів тут набралось,
Є що всім на зуб узяти.
Тільки вчора вчила мати,

А по мамі вчив ще й тато,
Щоб не їсти забагато:
„Як з'їсте багато, діти,
То почне...живіт боліти”.

* * *

Остороги Лесь послухав:
Трохи їв, а решту нюхав.

Юш — Роліник.

ПОДАРУНОК ДЛЯ МАТЕРІ БОЖОЇ.

Одного травневого дня Марійка і Тарас бавилися в садку. Тарасик взявся ловити метелика. А Марійка збирала квіти і складала їх у китицю. О, які гарні квіти! Є між ними і фіялки, і червонясті примули, і синенькі незабудьки...

— Тарасику! — закликала Марійка брата. — Поможі мені збирати квіти.

— Не маю часу, я ловлю метелика.

Скільки не збирала Марійка квітів, їй здавалося, що китиця замала. І дівчинка знову попросила брата допомогти їй.

— Навіщо тобі так багато квіток?

— Хіба ти забув, що ми всі сьогодні йдемо до церкви? Я понесу ці квіти в подарунок для Матері Божої.

Тарас задумався. Йому стало неприємно, що тільки Марійка пам'ятає про такий гарний подарунок! Він швидко побіг до городу, де росли білі нарциси. Зірвав їх і зробив гарну китицю. Він теж хотів покласти квіти перед іконою Матінки Божої.

Увечері ~~вони~~ вони з мамою були в церкві. Правився молебень до Матері Божої. Мама, Тарасик і Марійка впали на коліна і проказали молитву. Потім Марійка і Тарасик поклали квіти перед іконою Матері Божої. Разом з іншими людьми вони молилися і співали.

Діти дуже любили ходити до церкви. Вони знали, що церква — це Дім Божий.

Коли закінчилося Богослуження, мама, Марійка й Тарас підійшли до ікони Матері Божої, де пишалися і їхні квіти. Усі троє молилися за здоров'я рідних і знайомих, і просили також здоров'я

для себе. Діти просили Бога і Матінку Божу, щоб допомогла їм вирости на славу Богові, родичам на втіху й Україні на добро. Не забули вони і про бабусю та дідуся, які жили в Україні. Вкінці вони помолилися за український нарід.

Всі так щиро молилися, що їх молитви напевно вислухала Матінка Божа. Коли вийшли з церкви — радість ясніла на їх обличчях, а Марійка й

Тарас обіцяли, що завжди будуть молитися і любити Ісуса і Матінку Божу.

За А. М.

Запитання:

Що робили Марійка й Тарас одного дня?

Чому Тарас не хотів допомогти Марійці?

Що Тарас зробив пізніше?

Куди вони пішли увечері з мамою?

Що зробили Тарас і Марійка в церкві?

Що таке китиця, ікона?

Спишіть усі назви квітів у цьому оповіданні.

ЧОМУ ФІЯЛКА ТАК ГАРНО ПАХНЕ.

Л е г е н д а .

Одного разу Бог ходив по світу з янголами і розмальовував квіти. Коли вже розмальовали усі квіти і верталися до неба, побачили, що ще лишилася одна квітка непомальована. То була фіялка. Господь покликав янголів і наказав помалювати і фіялку. Та в янголів вже не було фарби. Тільки рештки залишилися на дні. Тоді один янгол змішав усі фарби і вилив на фіялку. А Господь сказав: „Тому, що ми про фіялку забули і не розмальовали її так гарно, як інші квіти, то вона буде мати приємний запах, і всі люди будуть любити її за цей запах.

Так і сталося. Відтоді фіялка має дуже приємний запах, і всі люди люблять її за те.

Запитання:

Що робив Господь з янголами на землі?

Яка квітка залишилася нерозмальована?

Як Господь винагородив її?

Якої барви є фіялка?

СВЯТО МАТЕРІ.

Травень розкинув
Квіти в діброві,
Килими стелить —
Трави шовкові.

То новачата
Прийшли з квітками,
Пошанувати
Три наші мами:

То не пташата
Щебечуть в гаю,
То новачата
Пісню співають.

Що першу — нашу
Матінку рідну,
Любу, мов сонце,
Добру, погідну.

Другу — Вкраїну,
Новацьку мрію.
Третю — на небі
Матір Марію.

Леся Храплива.

НАШІ МАМИ.

Пам'ятаймо, милі діти,
Пам'ятаймо завжди з вами,
Що для нас у всьому світі
Найдорожчі — наші мами!

Нам — маленьким і дорослим —
Все дають вони з любов'ю:
Ніжне серце, світлий розум,
Сили нашому здоров'ю.

Ми в житті усі сказали
Своє перше слово — ма-ма!
Скільки б ми не підростали,
А любов у них та ж сама.

Як ставали ми на ноги,
Перший крок наш був — до мами!
Радість маєм, чи тривогу —
Серце мами завжди з нами.

Де сини її та дочки —
Завжди там вона думками.
Пишем в клясі ми на дошці
Наше перше слово — мама!

Найдорожчі мамі діти.
Дітям мама їх — так само.
Треба вчитись і робити
Так, щоб радувати маму!

Пам'ятайте, діти, всюди
Вірну мамину науку.
У ясне життя і в люди
Мама нас веде за руку!

А як вивчитесь з літами,
Вдячні мамі за турботу,
І поїдете від мами
В інший край десь на роботу —

Хай усі запам'ятають:
І листи і телеграми
Шліть туди, де їх чекають,
Виглядають ваші мами!

С. Олійник.

Що це?

П'ять братіків — ростом різні, віком рівні?
Без рук, без цвяшків, без сокири збудована хатинка?

ПРОГУЛЯНКА.

I.

Був гарний, літній день. Діти вибралися з учителем на прогулянку. Взяли на дорогу їжу, бо йшли з дому на цілий день. Ідуть собі, весело розмовляють, жартують, співають. Минули вже місто і вийшли в поле. В полі повіває теплий вітерець. Збіжжя від вітру шумить і хвилює. Діти йдуть дорогою між ланами жита й пшениці. Жито таке високе, що дітей не видно, тільки їхні капелюхи маячать. Данилко зірвав один колосок і заткнув собі за капелюх. Дівчата нарвали квіток. Галя й Маруся сплели з квіток гарні віночки. До лісу ще досить далеко і треба йти до нього через високий горбок. Але діти не поспішають. Ідуть собі і співають:

II.

П і с н я .

Поставали козаченьки	А як ішли козаченьки
довгими рядами,	до славного бою,
загрімiли сурми, труби	зашуміли їх прапори
на бій з ворогами.	понад головою.

Пішли в похід козаченьки,
тільки стяг ще мріє,
а за ними буйний вітер
по могилах віє.

III.

Сонце вже високо піднялося і пекло, коли діти прийшли в ліс. Ліс був старий і густий. Місцями було трохи холодно і темно, бо галузки дерев за-

слоняли землю перед сонячним промінням. Тільки декуди продиралось сонячне проміння крізь га-
лузки та освічувало землю. В лісі було весело. На
деревах співали пташки. Діти вибрали собі сухе
місце на галявині й розложилися на ній серед тра-
ви, щоб відпочити і поїсти.

IV.

З а б а в а .

На широкій галявині завели діти забаву в
вовка і гусей. Перше вибрали вовка.

Орися стала перед дітьми і рахує:

Одино, попино,
рекіні, рамено,
айлум, байлум,
скріпки, бібки,
коцюрубин кльоц.

„Кльоц” випадав на Івася. Отже Івась перший
буде вовком. Інші діти будуть гусками, а Василь
гусаком. Усі гуски стають рядом за гусаком і три-
мають одна одну за плечі. Вовк стає кілька кроків
перед гусаком і копає патином ямку в землі. Гусак
його питає:

— Що ти робиш, вовчику?

— Ямочку копаю.

— Нащо тобі ямочка?

— Вогонь розкладаю.

— Нащо тобі вогонь?

— Щоб вода скипіла.

— Нащо тобі вода?

— Щоб гуску зварити,— відповідає вовк і ки-
дається на гусей. Гусак боронить гусок перед вов-
ком і заслонює їх руками. Але від часу до часу вов-
кові таки вдається схопити якусь гуску. Піймана

гуска мусить стояти збоку, поки вовк усіх гусей не виловить. Потім діти вибирають іншого вовка і гу-сака, і забава йде далше.

V.

Після забави діти розбіглися по лісі. Одні зби-рали ягоди, інші гриби, ще інші шукали горішків. Леся і Марта рвали квіти. На одному дереві побачили діти біличку. Сиділа вона спокійно на галузці і гризла горішок. Оріся підбігла під дерево і по-чала плескати в долоні. Біличка злякалася і ви-пустила горішок з лапок, а сама поскакала на вер-шок дерева.

— Впаде, впаде, — закричали діти. Але білич-ка одним махом перескочила на друге дерево і схо-валася між галуззям.

Коло малого потічка у лісі побачили діти ву-жа. Повзав він по траві. Почувши крик дітей, вуж ізсунувся у воду, переплив потік і сховався в траві на другім березі. Діти здивувалися дуже, бо не зна-ли, що вуж уміє плавати. В одному місці виполо-шили діти зайчика. Івась і Ромчик побачили на га-лявині серну. Тільки зозулі не могли побачити, хоч з усіх сторін було чути її веселе кукування. Ще довго були б діти бавилися, але вже вечоріло, треба було йти додому.

Запитання і завдання:

Які речення змальовують природу? — прочитайте і напишіть у зошитах.

В яку забаву діти бавляться?

Які звірята і птахи діти бачили?

Спишіть і поясніть невідомі вам слова.

ЧОМУ ГАЛКИ ЧОРНІ ?

(К а з к а)

Одного березневого дня по полудні сиділи в хаті Івась і Галинка з бабунею і дивилися крізь вікно. На деревах сиділо багато чорних галок. Вони підняли такий вереск, що годі було слухати.

— Бабуню, чого ті галки так верещать? — спитав Івась.

— І чого вони такі чорні? — спитала Христинка.

А бабуся відповіла:

— Це має свою причину, що галки такі чорні і так верещать. Послухайте, я вам розкажу:

— Колись давно, дуже давно, всі галки мали дуже гарне різнобарвне пір'я. Тоді вони не кричали, як тепер, і жили в згоді й спокою. Але раз трапилося, що між галками найшовся один дуже здібний молодий галич. Його розумові дивувався цілий рід галок, вся республіка. І галки одноголосно постановили вислати мудрого молодця з роду галок за границю на науку до високих шкіл. І так зробили. Молодець вчився дуже добре і як скінчив школу, вернувся до рідної країни. На границі привітали його найстарші галки, а він відповів їм такою мудрою промовою, що галки сказали:

— Ще такої мудрої і вченої галки на світі не було. Треба цього галича вибрати нашим президентом!

І вибрали. Молодий президент керував дуже розумно республікою галок, а галки в усім його слухались та в кожній справі з ним радились. Раз побачили галки в збіжжі страхопуда. Але вони не знали, що то страхопуд, думали, що то живий чо-

ловік, і боялися летіти в збіжжя. Вони спитали президента:

— Що то є?

А він сказав:

— Не бійтеся! Це мертвий страхопуд з лахміття! Його поставив господар, щоб вас відстрашувати від зерна. Але ходіть, побачите, що цей страхопуд нам нічого не вдіє.

І полетів президент попереду, а всі галки за ним. Та сталося нещастя. Лише злетіли галки на збіжжя й оточили страхопуда, як гримнув постріл, і президент галок упав, поцілений смертельно, на стежку. То стріляв господар і вбив президента.

Галки впали в розпач, одягли жалобу по президентові і носять її до нині та вічно сваряться, бо не можуть погодитися, кого вибрати президентом на місце вбитого. Кожна вважає себе за наймудрішу і хотіла б бути президентом.

Поясніть слова: вереск, верещать, республіка, президент, страхопуд, лахміття, жалоба розпач.

Р. Завадович.

Б Д Ж І Л К А .

Настали перші соняшні дні весни. Сонце розтопило сніг на полях і вичарувало з землі перші зелені стеблини трави. Тут і там показалися перші квіти. Все стало прокидатися із зимового сну.

Пробудилася і пильна бджілка в своєму вулику, протерла очка волохатими лапками й побудила своїх сестер. Дивляться вони крізь віконечко вулика — чи розтопився там надворі сніг і лід, чи

втишився холодний північний вітер. Бачать, сонечко ясне сяє, всюди тепло й весело. Тому зібралися й вилетіли собі з вулика.

Прилетіли до близької яблуні.

— Чи нема в тебе, яблунько, чогобудь для бідних бджілок? Ми цілу зиму голодували!

— Ні, — каже яблунька, — ви прилетіли трохи зарано. Мій цвіт ще схований глибоко. Попробуйте у вишні.

Полетіли бджілки до вишні.

— Люба вишенько! Нема в тебе цвіту для голонних бджілок?

— Навідайтесь, любенькі завтра, — каже вишня. — Сьогодні нема в мене ні одного цвіточка.

Зажурені бджілки вже хотіли вертатись додому, аж тут побачили під кущиком скромну синю квітку. То була фіялка. Вона радо відкрила бджілкам свою чашечку, повно запашного нектару. Напилися бджілки і веселі полетіли додому.

Пояснить слова: вичарувати, стеблина, прокидатися, вулик, кущик, чашечка, нектар.

Хто це?

Хоч і не пташка,
А крильця має,
Поміж квітками
В полі літає.
Збере пилочок
І шусть у дірку!

Збудує з того
Нову комірку.
Солодкі соки
Приносить з квітів,
А з того буде
Для вас мед, діти!

К. Перелісна.

ХЛОПЧИК І СЛИМАК.

— Як незручно, як помалу
Лізе той малий слимак!
Як би я такий був легкий
О, я бігав би не так!...

— Тихо, тихо, любий хлопче,
Ти не смійся з слимака —
Знай, що кожний крок для нього,
Праця дуже це важка.

Не дивуйсь, що за годину
Зробить ледве кроків сім;
Придивися, він на собі
Носить завжди власний дім.

Якби ти так взяв на плечі
Хоч би хатку із дощок,
То признайся — чи зробив би
Ти із нею хочби крок?

ЇЖАК І КРОКОДИЛ.

Вийшов собі раз їжак на прохід і побачив крокодила, що вигрівався на сонці коло річки.

— О, який у тебе великий рот! — здивувався їжак.

— Так, у мене рот, як стодола! — сказав крокодил. — Може хочеш увійти до середини й оглянути? Ходи? — додав хитро.

— Чому ні! Я цікавий усюди заглянути і все побачити, — сказав їжак і вліз крокодилеві в пащечку.

А лакомий крокодил тільки клац! — і замкнув

пашеку. Хотів з'їсти їжака. Але їжакові колючки вп'ялися крокодилові в піднебіння й язик, і він аж заревів з болю. Ледве відкрив пащеку і крикнув:

— Геть! Забирайся звідсіля!

Їжак виліз з рота та й сміється.

— Чого ж ти так скоро відчинив свою пащу і тепер мене виганяєш, хоч перше запрошував?

Та крокодил не міг уже балакати і вив з болю як собака. Дві сльозини, як куряче яйце потекли у нього з очей.

Відтоді крокодил уже ніколи більше не лакомився на їжака, а як його де побачить, то швидше замикає пащеку.

Спишіть і поясніть невідомі слова.

ВІДДЯЧИВСЯ.

Казка.

Івась ішов зі школи додому. Дивиться, а в рові лежить гарне маленьке песятко і жалісливо скавулить. Жаль стало Івасеві песика. Взяв він його на руки, приніс додому і каже до мами:

— Мамо, я приніс песика! Чи дозволиш, щоб він лишився в нас? Я сам буду його доглядати.

— Добре, — каже мама, — нехай лишається. Я дуже тішуся, що в тебе добре серце, і що ти просиш дозволу.

Івась зробив песикові хатку, пильнував його і дав йому ім'я „Знайда”. На ту пам'ятку, що він його знайшов.

За півтора року Знайда став великим псом. Він любив Івася і всюди ходив за ним. Вертається Івась зі школи, а Знайда вже виглядає його коло дверей.

Одного разу пішов Івась із Знайдою в ліс. Знайда нишпорив по корчах за зайцями, а Івась збирав ягоди. Аж тут із-за корчів вискочив вовк і каже:

— Я з'їм тебе, бо дуже голодний; два дні вже нічого не їв.

Злякався Івась і говорить до вовка:

— Дозволь мені покликати мого приятеля, і тоді вже з'їси нас обидвох. Він буде плакати за мною, як лишиться самий.

Вовк зрадів, що буде мати на два дні що їсти.

— Добре, — каже до Івася, — клич його, хай іде сюди. Івась почав гукати:

— Знайда! Знайда!

За хвилину з корчів вискочив Знайда. Вовк, як побачив його, почав утікати. Але Знайда догнав його і задушив.

Отак пес віддячив Івасеві, що врятував його від смерти.

Дмитро Тягнигоре.

Запитання:

Що знайшов Івась у рові?

Що він зробив з песиком?

Куди пішов Івась з Знайдою?

Що хотів вовк зробити з Івасем?

Що сказав Івась вовкові?

Кого Івась закликав?

Як віддячився Знайда Івасеві?

ОБЛІТАВ ЖУРАВЕЛЬ.

Облітав журавель
Сто морів, сто земель,
Облітав, обходив,
Свої крила натрудив.

Ми спитали журавля:
— Де найкраща є земля?
Журавель відповідає:
— Краще рідної немає!

ЗАЄЦЬ ТА ІЖАК.

Їжак стояв собі коло дверей своєї нори, за-
клав лапки за пояс, виставив ніс на теплий вітер
і мугикав собі стиха пісеньку, — гарну, чи погану
— кому яке до того діло. Як знав, так і співав. Му-
гикав собі тихенько, а далі подумав:

— Поки там моя жінка миє дітей та дає їм
чисті сорочки, піду я трохи в поле і на свої буряки
подивлюся, чи виросли.

Буряки росли недалеко від його хати. Їжак
брав їх, скільки йому треба було на страву для ро-
дини, а тому й говорив завжди „мої буряки”. Ну,
добре. Зачинив він за собою двері і поплентався
стежкою в поле. Недалеко пройшов, аж тут назу-
стріч йому Заєць. Він також вийшов прогулятись
і до „капусти своєї” навідатись.

Побачивши Зайця, Їжак привітав його чем-
ненько. Та заєць був собі великий пан і дуже гор-
дий. Він не відповів нічого на Їжакове привітання,
тільки глянув на нього спогорда й озвався:

— Ого, а ти чого так рано тут по полі воло-
чишся?

— Погуляти вийшов, — відповів Їжак.

— Погуляти? — зареготався Заєць. — А я ду-
маю, що з твоїми кривими ногами краще було б
лежати, ніж на прогулянку вилазити.

Ця насмішка дуже розсердила Їжака, хоч ноги
в нього таки справді криві.

— Ти, певно, думаєш, — каже Їжак до Зайця, — що ти своїми довгими лапами швидше побіжиш?

— Авжеж, — відповів Засць.

— Можемо зробити спробу, — мовить Їжак. — Ану, побиймося об заклад, побачиш, чи я тебе не пережену.

— Це вже сміх людям сказати. Ти своїми кривульками випередиш мене?! — сміявся Засць. — Ну, про мене, зробім спробу, коли тобі така охота.

— Гаразд! — відповів Засць. — Давай руку. А тепер біжим.

— Ну-ну, чого так поспішати, — відповів Їжак. — Треба наперед піти додому, поспідати, а через півгодини я повернуся на це місце.

Засць не мав нічого проти, бо і йому хотілося перед тим похрумати свіжої капусти. А Їжак тим часом поплентався додому.

Приходить Їжак додому і каже до своєї жінки:

— Жінко, збирайся швиденько, підеш зі мною в поле.

— А чого мені в поле? — питається Їжачиха.

— Знаєш, я та Засць маємо обидва бігати наввипередки.

— Чи ти, чоловіче, з глузду з'їхав? — скрикнула Їжачиха. — Ти з зайцем хочеш наввипередки бігати?!

— Авжеж хочу. І ти мусиш мені допомогти.

Що мала Їжачиха робити? Зібралася і пішла з чоловіком. А дорогою Їжак і каже до неї:

— Бачиш оцю довгу ниву? Тут мають бути наші перегони. Засць бігтиме одною борозною, а я — другою. Відтіля, з гори починаємо бігти. Отже, ти стань собі ось тут, у борозні, і коли Засць прибіжить сюди, то ти підведи голову та й крикни:

— А я вже тут!

Так розмовляючи, вони прийшли на умовлену ниву. Їжак поставив жінку на її місце, а сам пішов борозною на другий кінець.

Приходить, а Заєць уже там.

— Ну, що, біжимо? — питає Заєць. — Ну, раз... два...

Один став в одну борозну, другий — у другу.

Заєць крикнув „три” і рушив сам, як вихор, нивою.

А Їжак пробіг може з три кроки, потім сів, посидів у борозні і повернувся на своє місце. А Заєць жене щосили. Та коли добіг на кінець ниви, аж тут Їжакова жінка з другої борозни кричить йому назустріч:

— А я вже тут!

Заєць тільки очі витріщив з дива; він і не подумав, що це не той Їжак, бо, не знав, що Їжак і Їжачиха однаковіські на вигляд.

— А це ж як могло статись? — скрикнув Заєць. — Біжим ще раз, назад!

І, не передихнувши добре, він вихром полетів нивою, поклавши вуха на спину. Їжачиха лишилася спокійнісінько на своїм місці. А коли Заєць добіг на другий кінець ниви, то там Їжак крикнув йому назустріч:

— А я вже тут!

Розсердився Заєць. Що за диво? Щоб кривоногий Їжак випередив?!

І, не тямлячись з досади, крикнув:

— Ану ще раз біжим!

— Про мене, Семене, — мовив Їжак, — біжим хоч десять разів, мені байдуже.

Побіг Заєць, а внизу знову чує:

— Я вже тут!

Біжить ще раз угору — знов те саме. Так він,

бідолаха, бігав, бігав аж сімдесят три рази туди й назад, а Їжак кожен раз був „уже тут”. Що Заєць добіжить до одного краю ниви чи до другого, все чує одне: „Я вже тут”. А сімдесят четвертий раз Заєць не добіг. Саме на середині ниви впав на землю і сконав на місці. Їжак гукнув на свою жінку, і обоє пішли, радіючи додому. І живуть, мабуть, і досі, коли не повмирали.

Після того весь заячий рід уже не бігав наввипередки з Їжаками. Так що ми, дітоньки, вже того ніколи не побачимо. А для вас, звідси така наука: ніколи не бери на сміх слабшого від себе.

Іван Франко.

Спишіть і поясніть усі невідомі слова.

ТЕЧЕ ВОДА.

Тече вода з-під явора
яром на долину.
Пишається над водою
червона калина.

Тече вода із-за гаю
та попід горою.
Хлюпочуться качаточка
поміж осокою.

Пишається калинонька,
явір молодіє,
а кругом їх верболози
й лози зеленіють.

А качечка впливає
з качуром за ними,
ловить ряску, розмовляє
з дітками своїми.

Т. Шевченко.

Завдання.

Вивчіть вірш напам'ять.

З а г а д к а .

Плавала, купалася — сухенькою залилася.

ВІТАЙ, ЛЮБЕ ЛІТО!

Зеленими долинами,
лугами і лісами,
мов ластівки, ми линемо
навперегін вітрам.

Сонцем наливо
небо голубе . . .
Вітай, любе літо,
як ждали ми тебе!

В. Бичко.

Поясніть слова: навперегін вітрам, сонцем наливо.

ВАКАЦІЙНА ПІСНЯ.

Збираймося, любі діти,
В чисте поле, де є квіти!
В чисте поле, у діброву,
На травицю, на шовкову!
А там в полі цвіте чічка,
А в діброві тече річка!
Як та чічка сріблом сяє,
Так та річка шумно грає!
Шумно грає, промовляє,
Школярика закликає:
„Ти, школярю, любий брате,

Вийди в поле погуляти!
Вже втомився ти у школі,
Погуляй же в чистім полі!
Нехай серце відживає,
Нехай сила підростає
На потіху всій родині
Та на славу Україні!"

У ЛІСІ.

Як гарно, як весело в лісі мені —
Усюди лунають пташині пісні!

Тут зайчик дрімає, мов сірий пеньок,
З землі виростає кругленький грибок,
Ось вивірка скаче на гілочці там,
Горішки збирає, несе діточкам.

Іду на узлісся, пристану на мить:
Я бачу лисичку, що полем спішить,
Вертається, певно, із ловів з села
І слід замітає хвостом, мов мітла.

Гей, діти, гей, друзі кохані мої,
Дивіться, синіють ліси і гаї!
Збирайтесь, громадкою підем туди —
Там квіти, гриби і звірячі сліди.

Почуєте гарні пташині пісні —
Там весело буде і вам і мені.

В. Дубина.

Спишіть і поясніть невідомі слова.

Б У Д К А .

1.

У селі, на майдані, зійшлась рада — не яка рада — дітей громада: Василь, Пилип, Катерина, Варка, Панас, Василина, ще й Хома-шкодун.

Радили раду, що перше ніж гуляти, треба змайструвати будку.

— Хто за будку, вгору руку!

— Я! Я! Я! Я! Я! Я!

Василь, Пилип, Катерина, Варка, Панас, Василина — руки підняли. Не підняв Хома.

— А я не хочу!

— А ми без тебе самі!

— А я розвалю!

— А ми поб'ємо!

— А я втечу!

— А ми доженемо ...

— А я закричу!

— Кричи, скільки хочеш!...

2.

Кипить робота. Носять гілля, бур'ян, гарбузиння. Тіносять, а ті роблять — всім є робота. Тільки цього не робить Хома. Виставляє язик та дразниться.

— Коли зробимо будку — Хому не пускати!

— Я й сам не піду!

А потім зирк сюди, зирк туди — та зразу до будки!

— А ти куди! — та за ним, та за ним. Прогнали, так що й не видно, а то був би розвалив.

3.

Вже зробили клітку, почали вкривати — всі веселі та раді, бо видно, що буде лад. Коли це хтось грудням із городу як не пожене їх.

Кричать:

— Хто це такий?

Подивились, аж то знову Хома.

— Лови Хому! — погнались за Хомою, одігнали.

Знову до роботи.

4.

Уже кінчають будку і щільно замазали, щоб дощ не промочив.

Тільки приказують :

— От будочка, так будочка!

Зробили й без Хоми.

Аж знову Хома із-за ліси:

— Я вже не буду валити, тільки дивитимусь.

— Ну, дивися, — тільки як будеш заважати — наб'ємо.

— Ні.

Сидить Хома та дивиться. Чим краща стає будка, тим сумніший Хома. Голову схилив, губи надув, мовчить.

Закінчили. Будка, як віночок, зеленим гіллям замаяна, травою всередині притрусили, коло будки жовтим посипали пісочком. Повлазили в будку та як загаласують:

— Ой, гарно ж як, гарно! — і почали гуляти.

А Хома коло будки. Не хочеться додому од гурту Хомі, а в будку не пускають.

А тут як пуститься дощ! Пере Хому на всі боки. Як не зареве Хома:

— Братіки, сестрички, пустіть і мене!

Як не збили бучу в будці:

— Пустити! Не пустити!

— Пустити! Не пустити!

Та й досі той гомін.

С. Васильченко.

Б у д к а — курінь.

Л і с а — тин.

З а м а я н а — прикрашена.

Поясніть слова: майдан, шкодун, гарбузиння, бур'ян, клітка, груддя.

Запитання:

Чому так весело було дітям?

Як повадився Хома?

Чи подобається вам його поведінка?

Як ви думаєте, чи слід було Хому пустити до будки?

ГОРОБЕЦЬ - МОЛОДЕЦЬ.

Горобець - молодець
Збудував собі хлівець,
Наносив пшениці, жита —
Думав з хлібом зиму жити,
Та набігли мишенята,
Розтягли усі зернята.
Розлютився горобець,
Зруйнував новий хлівець.
І живе він з того часу
Без якогобудь запасу.

П. Воронько.

В ПОХОДІ.

Група пластунів вирушила в похід. Троє з них вийшли раніше, щоб розвідати дорогу. Відзначаючи шлях умовними знаками, ці три розвідники вивели групу пластунів на річку, а самі заховалися. От задача! Де вони?

ВИШЕНЬКИ.

Поблискують черешеньки
в листі зелененькім,
черешеньки ваблять очі
діточкам маленьким.

Дівчаточко й хлоп'яточко
під деревцем скачуть,
простягають рученята
та мало не плачуть.

Раді б вишню з'їсти,
та високо лізти,
ой раді б зірвати,
та годі дістати!

— Ой вишеньки-черешеньки,
червонії, спілі,
чого ж бо ви так високо
виросли на гіллі!

— Ой того ми так високо
виросли на гіллі, —
якби росли низесенько,
чи то ж би доспіли?

Л. Українка.

ЛИСИЦЯ І ВЕДМЕЖАТА.

(Байка)

У лісі двоє ведмежат блукали
і глечик з свіжим медом відшукали.

Отут би сісти дружно їм рядком
та й ласувати запашним медком.
Та кожен хоче, щоб лиш він вперед
лизав той глек і випив з нього мед.
Тут почалися спірки, нарікання.

зухвальство, грубість, вперті намагання:
хтів кожен глек забрать, —
той — задирака,
а цей не згірш від нього — забіяка!

Лисичка все оглянувши кругом,
підкралась, хвать той глечик — і бігом!
А тим, що так боки собі нам'яли,
і невтямки, що глек лисиця вкрала.

З цієї байки, любий сину мій,
ти істину правдиву зрозумій:
там, де немає дружби, там завжди
безладдя скрізь і близько до біди.

Запитання:

За що посварилися ведмежата? *бо один не дружить з іншим*
Чому лисичці вдалося забрати мед?
Як треба було б поводитись ведмежатам, коли вони знайшли мед? *заграти*

Д О Щ .

1.

Насунула синя хмара і зашуміла.

Прокотився лісом вихор, підняв до самого неба
сухе листячко.

Впали перші важкі краплі. Спалахнула блискавка. Вдарив грім. Побігли по вулиці, опустивши хвости, кури. Вдарила злива з градом. Стрибає град по дорозі — білий горох.

Дощику, дощику, дужче,
дамо тобі гущі,
дамо тобі каші, —
лий на поле наше! —

співають діти.

2.

Вщухає дощ, посвітлішало за вікнами. Краплини стікають по шибці.

Побігли по дорогах струмочки, позеленів луг. Качкам у калюжах привільно, чистять пір'ячко, наче й не було нічого.

Усміхнулося з-за хмари сонечко, і зайнялася на небі барвиста райдуга. А дощ крізь сонце — бути грибам.

Тепер босоніж на волю, бігати по калюжах, по мокрій помолоділій траві!

Хмара далі й далі. Стихає грім . . .

А над лісом, осяяні сонцем, від землі до неба сині стовпи: там ще дощ іде.

Запитання:

Як буває перед дощем? Відповідаючи, використайте слова:
хмара, вихор, важкі краплі, блискавка, грім.

А як буває після дощу? Відповідаючи, використайте слова:
стихає грім, струмочки, сонечко, райдуга.

СОРОКА - БІЛОБОКА.

(Казка).

У сороки-білобоки п'ять малят-сороченят. Усі часто хочуть їсти. Треба всім їм дати лад.

От сорока-білобока поскакала на поріг і до хати працювати поскликала діток всіх.

Цей, здоровий, носить дрова. Той, швидкий, пшоно товче. Третій в чашку цідить бражку, а малий млинці пече.

Тільки п'ятий хоче спати, помагати не біжить, — у садочку в холодочку ліг на травці та й лежить.

У сороки-білобоки все вже зроблено як слід.
Вся родина й господиня посідали за обід.

Ті — до кашки,
ці — до бражки,
ще й млинців по п'ять по шість.
А ледаче — хай поплаче!

Як почув це братік п'ятий, — не схотів на
травці спати, аж підскочив:

— Як це так?

Ви в господі.

я — в городі, до роботи й я
мастак.

Ось він поле бароболу, об-
гортає залюбки, до городу но-
сить воду, поливає огірки.

Ще й на вишню на найви-
щу лізе ягідок нарвать. Вже
приносить ягід досить, щоб усіх почастувать.

~~Сорока-білобока~~
І сорока-білобока не нахвалиться сама:

— В мене діти працювиті, зовсім ледарів нема!

Н. Забіла.

М а с т а к — мистець, умілець.

В г о с п о д і — в хаті.

Б а р а б о л я — картопля.

Л е д а р — лінивий, що не хоче працювати.

ДИТЯЧІ МРІЇ.

Теплого літнього дня на околиці села посідали діти і почали мріяти: хто ким буде? Хочеться бути і музикантом, і полярником, і шахтарем, і моряком далекого плавання, і прикордонником, і футболістом, і пожежником. Ці дитячі мрії художник зобразив на картині. Знайдіть їх.

КАЗКА ПРО РОЗУМНОГО ЗАЙЦЯ.

I.

Жив собі в лісі бідний заєць. Була у нього жінка-зайчиха й малюта — полохливі зайченята.

Це був дуже полохливий заєць. Кожної гілки в лісі боявся, а вже про звірів і казати нічого.

Жив заєць бідно. Частенько на обід у нього бувала сама тільки зелена травка, хоч, звичайно, свіжий качан капусти був би для нього куди смачніший. Але хіба може бідний заєць дозволити собі їсти щодня свіжу капусту?

Тимто зайця в лісі прозвали „заєць-травоїд”. Зайчик уже звик до цього і навіть не ображався, коли його так кликали.

Дуже бідно жив заєць. В лісі казали: „Шкода зайця — дуже він бідує”. Але допомогти — ніхто не помагав.

І раптом усе змінилось. Зажив заєць справжнім багатієм. Ніхто більше не казав: „Шкода зайця”. А всі стали казати: „От живе заєць — як сир у маслі купається”.

Сталось це ось як.

Одного холодного осіннього ранку зайчиха стала бурчати: і чоловік у неї поганий, і хата нікудишня, і вікна побиті, і всі звірі вже до зими готові, всі влаштувалися, а в них дома — соромно сказати — холоднеча, вогкість з усіх щілин так і віє, діти мало не померзли в ночі. . .

— Бачиш, — сказала вона, — ще й досі тремтять бідні. І носи в них сині, і лапки червоні, і зубами цокотять.

— Нічого, — став потішати її заєць, — я сьогодні вже візьмусь до роботи. Полагоджу дах, за-

б'ю дірку у вікні. Наша хата стане не гірша від інших, а може навіть і краща.

— Не хвались, — сказала зайчиха, — де ж ти дощок набереш дірку забити? Вона бач, яка велика.

— Дощок? — посміхнувся заєць, — тут одної дощечки стане.

— Вже я знаю де. Я бачив біля одного тину гарну дощечку. Там, я думаю, вона нікому не потрібна, а нам якраз придасться.

II.

І заєць узявся до роботи. Він покликав свого старшого сина, і вони вдвох тихенько вибралися з дому і принесли дощечку. Ох, і натерпілися ж вони страху. Кралися від дерева до дерева. Денебудь гілка скрипне — вони зараз у кущі. Хтось пробіжить — вони до землі припадають. Страшно в лісі бідному зайцеві.

Нарешті добралися до городу. Дощечка, як була біля тину, так і лежала.

Недовго думаючи, тато-заєць узяв за один кінець, а синок-заєць за другий і понесли. Від дерева до дерева, від кущика до кущика, глухими стежками несли вони дощечку до свого дому. Нарешті принесли.

Уся сім'я вибігла з хати і взялася до роботи — допомагати батькові прибивати дощечку.

Потім усі стали милуватися своєю роботою. Раптом старий заєць нахмурився — на дощечці було щось намальоване. Заєць придививсь: так і є! Намальований чобіт на високім підборі, з вушками.

— От який я, — розсердився заєць, — було б мені повернути чоботом до стінки. Але тепер пізно не одірвеш.

Він узявся в боки й махнув лапкою.

— Нічого! Нехай! Тепер усі в лісі знатимуть, що я, бідний заєць, причепуриив свою хату образом.

А зайчиха все сидить у хаті. Там тепер тепло, від вікна не дме. З радощів вона почастиувала чоловіка смачним обідом, навіть моркви десь добула й нарізала йому тоненькими кружальцями.

А заєць наївся, сказав „Спасибі за смачний обід” і ліг відпочити після роботи.

— Цитьте, діти, не шуміть, — сказала зайчиха, — тато спить.

І в домі стало тихо.

III.

Раптом щось застукало: стук-стук! І ще раз: стук-стук! Зайчиха навшпиньки підійшла до дверей:

— А хто там?

— Це я. Відчини!

— Хто це — я? Не знаю.

— Я — старої ведмедихи молодший син.

Зайчиха аж затрусилася з переляку.

— А що то-то-то-бі-бі треба?

— До шевця! Тут живе швець?

— До шевця? — зайчиха заспокоїлась, одчинила двері і сказала ласкаво:

— Серденько, ти помилився, тут шевців немає, тут живе родина бідного зайця...

— Як це так? — заревів ведмедюк, — три дні я бігаю по лісі, шукаю шевця. Адже мені ясно сказали: швець живе там, де чобіт у вікні. Нічого я знати не хочу, швець живе тут. Хай він швидше полагодить мені чобітки, бо ходити ні в чому! Ми йому за це горщик меду дамо...

— Любий ведмедику, — сказала зайчиха, — де ти бачиш чобіт у вікні?

Зайчиха вийшла й очам своїм не повірила: на дошці у вікні був намальований величезний чобіт. Вона набралась сміливости і почала пояснювати, що це просто так собі, для прикраси.

Аж ось звідки не взявся — журавель. Підняв довгу ногу і розшумівся:

— Де швець? Дайте мені зараз шевця! Хай швидше знімає мірку! Мені потрібні болотяні довгі чоботи. А я йому за це риби наношу, і жабок, і пугловків, усього вдосталь...

Тільки зайчиха стала його умовляти, як прибігла ласиця:

— Люба зайчихо, скажи чоловікові, мені дуже потрібні черевички. Такі, щоб слідів на снігу не залишали. Тільки швидше, бо зима от-от настане. Заплачу, скільки скаже, тільки хай зробить.

Зайчиха зовсім розгубилась. Нарешті вийшов сам засць. Всі обступили його і почали умовляти.

Засць почував лівою лапкою праве вухо, потім сказав:

— Шановні громадяни, ви прийшли до шевця і ви не помилились. Дід прадіда мого діда справді шевцював. І я, звичайно, дещо тямлю в шевському реместві. Але...

— Що?

— Боюсь, що не буде діла...

— Як не буде? — закричали всі.

— Потрібний верстат, інструмент... Де взяти?

— Дістанемо, — загомоніли всі — ми дістанемо!

— А товар, — вів далі засць, — шкіру, цвяхи?

— Дістанемо! — заревли звірі, — з-під землі дістанемо!

IV.

Недовго думаючи, скликали вони збори й вирішили: всі повинні принести зайцеві цвяхи, знаряддя, шкіру, бо без шевця в лісі ніяк не обійтись.

Засць охоче взявся до діла і хутко навчився шити чоботи, підбивати підметки, обшивати валянці тощо, бо він був засць розумний і не лінувався.

В гущавині на сосні був вивішений наказ про те, що всім без винятку забороняється кривдити лісового шевця. І не тільки його самого, але й жінку його і навіть найменшого з дітей теж забороняється кривдити.

Навіть мисливці — і ті не чіпали зайця. Адже в лісі без шевця ніяк не можна: от, бува, підметка одірветься або халява трісне, що станеш робити?

Засць став шевцем хоч куди. Роботи багато. Восени ледве встигає впоратись з усіма замовленнями. Тоді йому жінка допомагає й діти, хто як уміє. Замовці приносять зайцеві всякого добра, і живе засць в достатку.

СОНЕЧКО ЛИШАЄТЬСЯ.

Біля сонечка, вгорі, плавала хмаринка.	Враз хмаринка біла сонечко закрила.
Проти сонечка, в дворі, бавилась Яринка.	Яринка засмутилась, губоньки скривила . . .

Не журись, Яринко,
не навік хмаринка,
Хмарка розпливається,
сонечко лишається.

Г. Бойко.

ІСУС ХРИСТОС МІЖ ДІТЬМИ.

Ісус Христос ходив від села до села, від міста до міста і навчав людей.

Раз навчав Він цілий день і над вечір хотів спочити. Багато матерей хотіли приступити до Ісуса Христа й просити благословення для своїх діточок.

Святі Апостоли не хотіли допустити матерей з дітьми до втомленого Ісуса. Але Ісус побачив дітей і сказав:

— Дозвольте діточкам прийти до мене. Ті діти невинні, і для них призначене небо.

Святі Апостоли пустили тоді дітей, а Ісус клав на малі голови Свої руки й благословив їх.

Діти повинні також Ісуса дуже любити й робити все, чого Він навчає.

ПІЛЬНИЙ КОНИК.

Пільний коник, джигунець
Зробив скрипку із крилець
Та й ну собі грати,
Літо вихваляти:

Трілі, трілі, трілілі,
Маю скрипку на крилі.

А мурашка не така,
Не гуляла гопака,
Лиш про зиму дбала
І харчі збирала.
На те й розум Господь дав,
Щоб про завтра пам'ятав.

Аж минули теплі дні,
Полились дощі дрібні.
Сонце пізно сходить
І скоро заходить.
Ні травиці, ні листків.
Коник з голоду зімлів.

Напівмертвий, півживий
Він застукав до дверей:
— Мурашко, нанашко,
Газдинечко, свашко, —
Трілі, трілі, трілілі,
Дай щось їстоньки мені.

А вона йому на те:
— От базікаєш пuste!
На весну і вліті
Ти блукав по світі.
Натерликав тірлі-лі,
Затанцюй тепер собі.

Б. Лепкий.

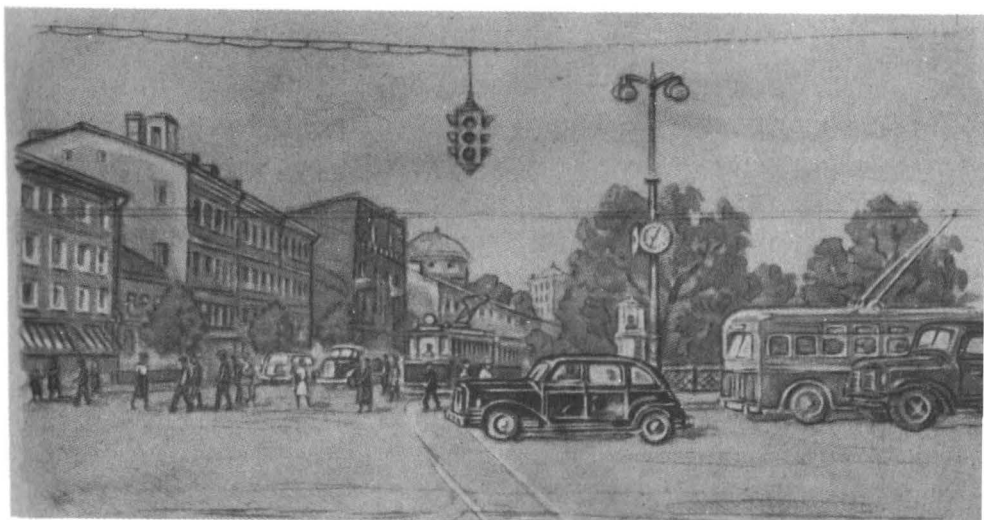
*Спишіть і поясніть слова: джигунець, мурашка, гопак,
харчі, нанашка, газдинечка, свашка, базікаєш, терликати.*

В Е Ч І Р .

Сонце заходить,
гори чорніють,
пташечка тихне,
поле німіє . . .

Чорніє поле,
і гай, і гори,
на синє небо
виходить зоря.

Т. Шевченко.

МІСТО.

Дзенькіт, бренькіт, гамір, крик,
вози їдуть, авто гонять,
Раз-у-раз гуде з фабрик,
раз-у-раз трамваї дзвонять.
А як вечір надійде
і заблисне світло всюди,
ясно в місті, як удень,
і, як вдень, снуються люди.

У ВЕЛИКИХ МІСТАХ.

В місті живе багато людей. Є міста великі й малі. Такі міста, як Нью-Йорк, Лондон, Париж, це найбільші міста в світі. Київ найбільше місто України.

По великих містах люди живуть у великих домах, що мають багато поверхів. В Нью-Йорку є такі доми, що мають двадцять або тридцять поверхів. А один дім, що називається „Емпайр билдінг”, має

аж 104 поверхи. Як вийти на останній поверх, то видно цілий Нью-Йорк.

На Україні є багато гарних міст: Київ, Львів, Харків, Одеса, Полтава. В українських містах нема таких великих камениць, як у Нью-Йорку, зате вони багато кращі і приємніші.

Всюди по містах є багато шкіл, церков і крамниць. У великих містах по вулицях їздять трамваї й тролейбуси, що возять людей. У менших містах нема трамваїв.

У великих містах є багато фабрик. Вони виробляють різні речі. А в малих містечках нема фабрик, тільки майстерні, де працює кілька людей. Ці майстерні також виробляють різні речі, але не так багато, як фабрики.

Поясніть слова: поверх, камениця, трамвай, тролейбус, майстерня, фабрика.

Я ЛЮБЛЮ МІСТО.

Я живу з татом і з мамою в місті, в мурованім домі. Наша вулиця називається Довга. Вона справді така довга, що треба з годину йти з одного кінця в другий. Цією вулицею їздить автобус. Я їду цим автобусом до школи.

На нашій вулиці є багато великих крамниць. В них такого добра багато, що не знати, що й купувати. Кількадесят кроків від нашого мешкання є дві фабрики. В одній виробляють капелюхи, а в другій різні дерев'яні речі до хати, меблі — столи, крісла, шафи, ліжка й інше.

Мій тато купив у цій фабриці меблі для нашого мешкання і порозставляв у кімнатах. Ми ма-

ємо чотири кімнати на першому поверсі. В кімнатах розвішані на стінах всілякі картини. Є тут портрет Шевченка, гетьмана Хмельницького, як він в'їжджає до Києва. І ще є великі образи нашого дідуся й бабусі. Коли я дивлюся на них, то мені здається, що дідусь і бабуся усміхаються до мене.

Мій тато працює на фабриці меблів, при машині. Як я йду побіля цієї фабрики, то вона так та-рахкотить, що треба вуха затуляти. Я не знаю, як тато може витримати в середині. На фабриці є дуже багато робітників. Вони всі мають авта. Тут є дуже багато авт. Як скінчиться робота, робітники сідають у свої авта і їдуть додому. А мій тато йде пішки, бо це недалеко. Я часом виходжу татові назустріч і оглядаю крамниці. Там завжди повно людей.

Приємно жити в місті. Я люблю місто.

Підкресліть і поясніть невідомі слова.

К И Ї В .

Найбільше і найкраще місто в Україні — це Київ. Воно існує вже давно. Київ — це столиця України. Тут жили колись українські князі. Київська Русь — це була велика українська держава.

Київ стоїть над Дніпром, на горах. У Києві дуже гарні будинки і багато садів. Українці дуже люблять сади. Також багато в Києві різних дерев на вулицях. Найкраща вулиця в Києві — Хрещатик. В жодному місті немає такої гарної вулиці, як Хрещатик. І нема такої великої і гарної церкви, як Св. Софія. Цю церкву збудував князь Ярослав Мудрий.

Мешкальні дома у Києві на Хрещатику.

Є ще багато інших гарних і великих будинків у Києві, які збудували українські гетьмани. Навіть чужі люди, які приїжджають до Києва, кажуть, що це найкраще місто.

Як приємно було б побачити Київ!

Запитання:

Яке найкраще місто України?

Хто жив колись у Києві?

Над якою рікою стоїть Київ?

Яка найкраща вулиця в Києві?

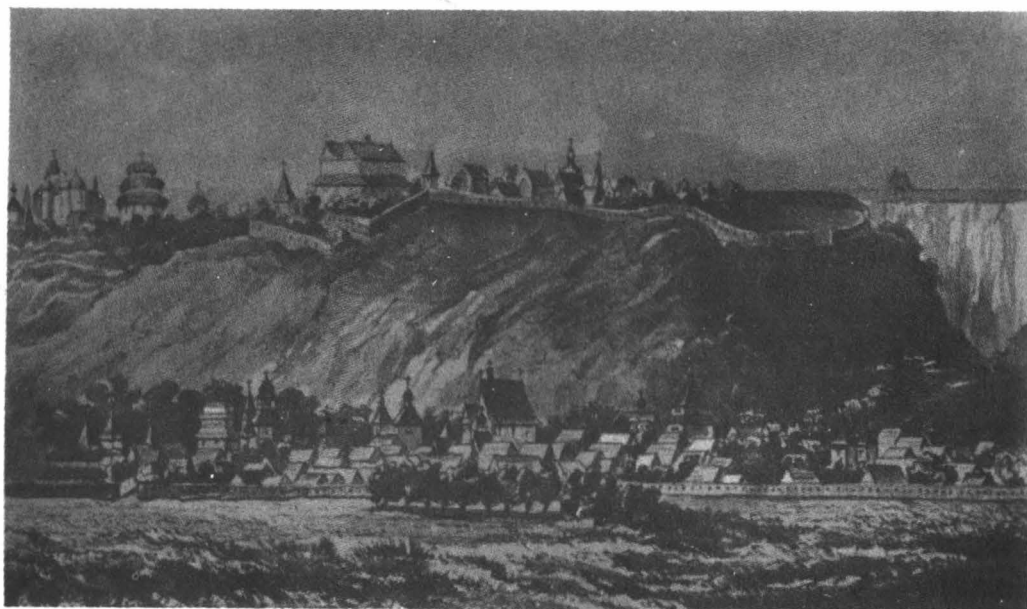
Яка найбільша церква в Києві?

Хто її збудував?

Що кажуть чужі люди про Київ?

Катедра св. Софії в Києві на площі Богдана Хмельницького

СТАРОВИННИЙ КИЇВ.

Князь Ярослав Мудрий, що княжив по Володимирі, дбав дуже про Київ.

Це було вже велике місто, що мало більше, як сто тисяч мешканців. Із усіх сторін з'їздилися до Києва люди: чи то купити чи продати щось чи за іншою справою.

Жили в Києві українці з різних племен: поляни, деревляни, сіверяни, дуліби, тиверці, уличі. Були тут і чужі народи: греки, німці, італійці, чехи, угри.

У Києві було вісім торгових, на яких безнастанно збирався нарід. Церков і каплиць було аж чотириста!

Київ був тоді найбільшим містом на сході Європи. Називали його другим Царгородом.

Давній город, що стояв на горі, не міг уже помістити всіх мешканців. Ярослав розширив його втрое й наново укріпив.

Довкола йшли високі вали, збудовані з каміння і з землі, з дерев'яними і мурованими вежами, з глибоким ровом, через який вели мости.

До города можна було увійти з трьох сторін через укріплені ворота.

Найславніші були Золоті ворота з південного заходу. Вони були збудовані з каміння й цегли.

Низом був переїзд. Його замикали на ніч великими дверима з дубового дерева, обкованого залізом. На верху над воротами була церква, покрита золотом. Тому й назва: Золоті ворота.

Серед валів, побіч Десятинної церкви, Ярослав поставив нову княжу палату й багато церков.

Запитання:

Хто був українським князем у Києві після Володимира?

Які племена жили тоді в Києві?

Як інакше називали Київ?

Скільки було воріт, що вели до Києва?

ПРО КОЗАЦЬКЕ СЛАВНЕ ЛИЦАРСТВО.

Хто це буде, любі діти?
Що за лицар це такий,
Що з лиця вогнем палає,
Сипле іскрами з очей?

Хто це буде, що стискає
Гострий меч в міцних руках?
Що відвага в його серці,
Оклик „Слава” на устах?

То козак наш — запорожець,
Славний лицар давніх днів,
Що, мов грім, із хмари падав
На народних ворогів.

Там, де степ шумів, як море,
Де хилилася трава,
Де гуляли звірі дикі
І ховалась татарва —

Щоб від кривди рятувати
Свій народ в годині злій.
Там преславні запорожці
З ворогами йшли у бій.

Запитання:

Хто нападав на ворогів?
Де воювали запорожці з татарами?
Чому запорожці воювали з татарами?

МОЯ ЧОТА.

Погляньте на мою чоту,
Як я її муштрую!
В ній вояків сім дерев'яних, —
Я ними командую!

Гей, вояки! У похід руш!
Як гостро ставлять кроки!
Які в них кріси у руках,
Які шапки високі

Пес Бурко разом з ними йде,
Не вміє крок держати,
Бо він невчений ще рекрут —
Тож треба вибачати.

Але пождіть, за день, за два,
Вояк він буде добрий . . .
Вперед, мої ви вояки,
Відважні і хоробрі!

ПОДОРОЖ ДО СОНЦЯ.

Був собі малий хлопчик, звався Данко Цікавий. Він дуже гарно вчився в школі і був завжди чемний. За те батько купував йому багато книжок, а він перечитував усі і просив нових, бо був дуже цікавий.

Данко читав різні байочки і казочки, а найбільше подобалася йому казочка про сімох братів і сестричку: як брати перемінилися в круків і як сестричка тужила за ними, а потім вирушила в світ шукати братів. Добра була сестричка! Шукала їх по цілій землі, а як не знайшла, то пішла розпитати про них у сонця, у місяця і ранньої зірниці. Ах, як Данко хотів би відбути подорож до сонця, що всіх нас гріє своїм теплом і освічує цілий світ. Данко уявляв собі те сонечко, як добру, дуже добру пані, подібну до його любної мами. Він мусить вирушити в подорож до сонця! Мусить привітати ту добру паню, побачити її і ті палати, в яких вона живе.

— Мушу! Мушу! — повторював собі завжди Данко Цікавий.

Одного вечора сказав він про це своїм батькам, своїм братам і сестрам. Вони всі сміялися з нього. Навіть наймолодший братчик Ромко, який мав рік і пів, сміявся з нього, хоч і не знав, з чого сміється. Але Данко подумав собі: „Смійтеся на здоров'я, а я таки поїду до сонця. І то цієї ночі!”

Він попрощався з усіма, ніби „надобраніч”, але сльози закрутилися йому в очах, коли цілував маму.

„Ану ж не вернуся! — подумав собі. — Це подорож, певно, далека і небезпечна!”

Але згодом він перемиг свій жаль, і коли ліг у ліжко, то старався удавати, що спить, а тим часом підслухував, чи всі поснули.

Так він слухав і слухав. А коли в хаті все втихло, він тихенько встав, одягнувся в козушок, надів шапку, взяв грубий мамин шалик на шию, вхопив свої саночки і вибіг з дому. Він подумав собі:

— Ось, вибіжу на ту гору за містом, а там, певно, вже й сонце! Я поговорю з сонцем і зараз вернуся. Тепер уже, певно, північ, отже до ранку буду, напевно, в своїм ліжку.

Подумавши так, Данко пустився бігцем за місто і вибіг на гору. Та станувши на шпилі гори, він побачив, що до сонця ще далеко. Не видно його, тільки видно зорі і місяць. Але Данко сів на пролітаючу хмарку і подумав собі:

— Хмарка занесе мене до сонця!

Та хмарка несла його зі сто миль і стала розпливатися. Данко вже от-от мав упасти із своїми санчатами на землю, та, на щастя, надлетіла комета. Данко скочив з хмарки на хвіст комети і поїхав далі. Яка ж була його втіха, коли він переїжджав уже попри ранню зірку і місяць! Зірка всмінулася до Данка, а місяць закликав:

— Ах! Та це Данко Цікавий! Ти, певно, до сонця? Лети просто-просто, вже недалеко!

І справді, за якої півгодини Данко долетів до сонця.

— Добрий день тобі, сонце!

— Добрий день! А хто ти, хлопчику?

— Я Данко Цікавий! Не пізнаєш мене? Я прийшов подивитися на тебе і подякувати тобі за твоє гарне тепло і за світло!

— Ах, як це гарно, що ти відвідав мене! — заговорило сонце. — І саночки привіз із собою? Дуже гарно! Привітай від мене цілий світ, усіх людей. Я всіх однаково люблю і всіх однаково огріваю! А зокрема поздорови свою любу матусю і батенька, і братіків, і сестричок, і наймолодшого Ромчика! А ось тобі від мене на пам'ятку один мій золотий промінчик!

Данко схопив у руку той промінчик, мов золоту нитку, попрощався з сонцем, сів разом із саночками на хвіст комети і пустився назад на землю. Дорога в долину йшла скорше, як угору. Данко летів як стріла. Ось уже місяць, знак, що земля недалеко! Місяць зняв перед Данком шапку і щось кричав до нього, мабуть, переказував дітям, щоб вони його вночі не боялися, але Данко не чув його слів, бо майнув з вітром удолину. Далі він перескочив знову на хмарку, з хмарки на гору, а згори на саночках з'їхав у містечко і прибіг до хати. Ще всі спали. Він ліг і собі, і мов би нічого не було.

Але вранці він став усім оповідати, де він був і як там у сонця гарно! Та що з того — ніхто йому не вірив! Навіть малий Ромчик не вірив. А батько сказав:

— От, мав ти, Данку, гарний сон і тільки всього!

Данко подумав добре і пригадав собі, що це був справді лише гарний сон.

А. М.

КАЗКА ПРО ПІВНИКА ТА КУРОЧКУ І ПРО ХИТРУ ЛИСИЧКУ

Були собі півник та курочка.

Набридло їм дома сидіти і пішли вони мандрувати по світу.

Ось ідуть вони зеленим гаєм, навколо вітерець кущі колихає, на кущах зеленіє свіже листячко, а між ними ягідки, мов червоне намистечко.

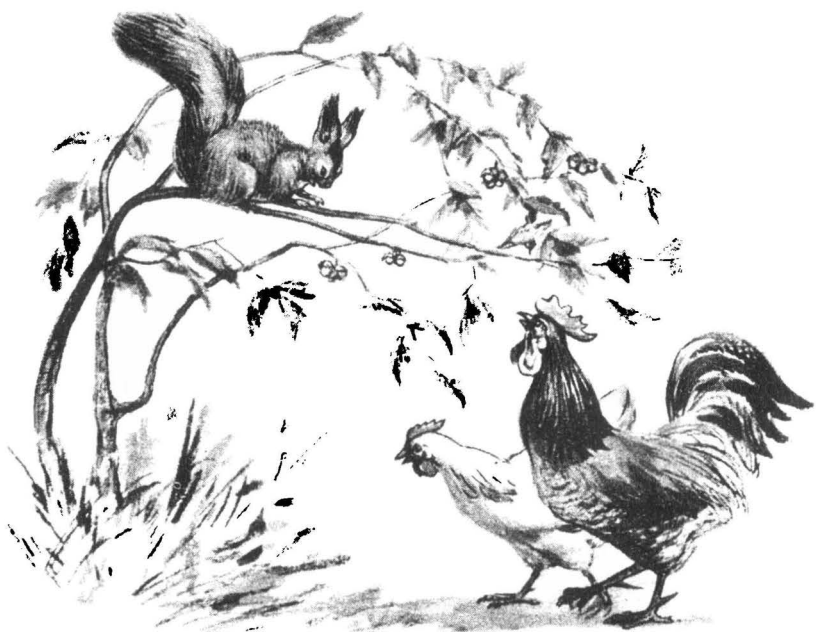
От курочка й каже:

— Півнику-когутику,
Зламай мені прутика,
З зеленими листками,
З червоними ягідками.

Тільки півник хотів зламати, а з-під куща зайчик із своєї хатки: — Хто-хто тут ходить по моєму гаю? Хто-хто мої кущики ламає?

Злякався півник:

— Ходім краще далі. Тут якісь звірі живуть небували: і вуха у них довгі, і ходять не так, як ми, а самі вони сірі. Мабуть, це дуже страшні звірі.

Пішли вони далі зеленим гаєм. Навколо вітерець кущі колихає. На кущах горішки і зелене листячко. А курочці дуже хочеться їсти:

От вона і знов просить:

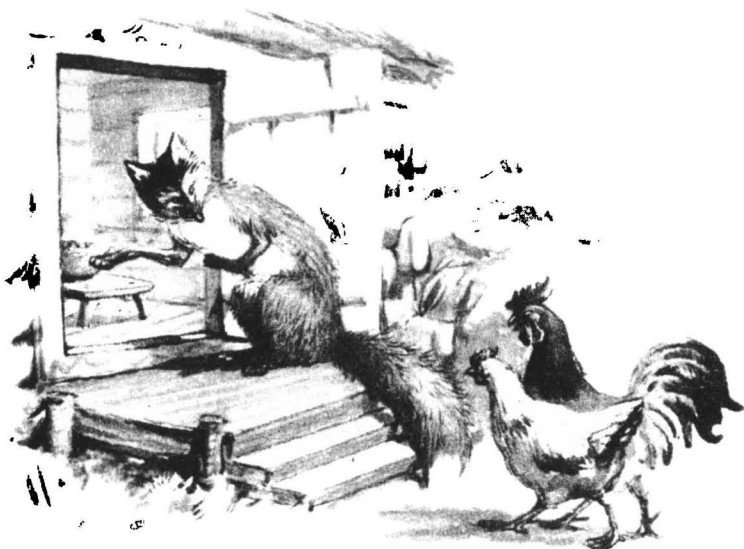
— Півнику-когутику,
Зламай мені прутика,
Де листя зеленіше,
Де горішків рясніше.

Тільки намірився півник зламати, а з дерева білочка із своєї хатки:

— Хто-хто тут ходить по лісі? Хто гілля ламає на моєму горісі?

Злякався півник:

— Ходім краще далі. Бачиш, які тут звірі зухвалі. І вуха в них з китицями, і хвіст пухнастий, а як вони лазять по деревах. Мабуть, хочуть нас напастися.

Пішли вони далі зеленим гаєм. Навколо вітер дерева колихає, під деревами рясна травичка, а на деревах листя й смачні кислочки.

А курочка вже не може терпіти, починає півника знову просити:

— Півнику-когутику,
Зламай мені прутика,
Хоч би невеличкий,
Хоч би дві кислочки.

Насмілювся півник, почав ламати. А тут лисичка виходить з хати, глядить ласково, розпушила хвостик:

— Ах, прошу, прошу до мене в гості! Ось відпочиньте в моїй хатинці — у мене є для вас го-

стинці, найкращі яблучка, смачні горішки. У вас, напевно, стомились ніжки, бо ви далеко йшли по гаю. А я довго вже вас чекаю.

Півник та курочка дуже зраділи:

— Ой, які ж тут звірі хороші та милі!

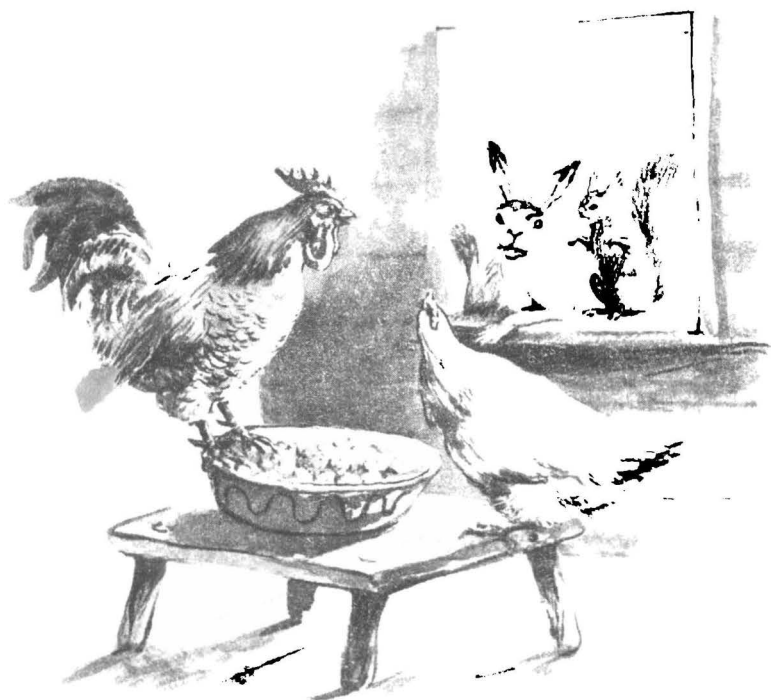
А хитра лисичка міркує собі:

„Це ж мені буде добрий обід”.

Ось дала вона їм гостинці, лишила їх у своїй хатинці, а сама побігла до вовка-сусіда, щоб запросити його на обід.

Півник і курочка добре поїли, відпочили і так звеселіли, що півник навіть почав співати.

Тут саме зайчик біг мимо хати. А зайчик насправді був дуже добрий. — Ти, каже, півнику, занадто хоробрий. Хіба ти не знаєш цієї лисиці? Ось буде тобі за оті кислоти!

А півник і курочка не ймуть йому віри:

— Та тут же такі хороші звірі!

Коли це білочка — плиг та плиг! І враз у віконце побачила їх. А білочка теж була зовсім не зла.

— Тікайте, — каже, — швидше з цього кубла. Бо ця лисиця страшна та хижа, вона вас зараз обоє заріже.

Тут виглянув півник на подвір'я, а на подвір'ї — куряче пір'я.

— Ой, ой, треба, справді, мерщій тікати!

А вже лисиця іде до хати, і вовк за нею, страшний та хижий. Іде й радіє, що буде гарна їжа.

Тільки стали вони на поріг, а півник і курочка у віконце — скік! Та попід кущами, попід деревами, та рясноцвітними муравами мерщій додому. Та ледве втекли!

А вовк з лисицею бігли, бігли, — але не знайшли під кущами ні сліду.

І залишилися без обіду.

Наталя Забіла.

Спишіть і поясніть слова: зухвалий, гай, півник, нами-стечко, ягідки, кисличка, хороший, гостинець, хоробрий, кубло, хижий.

ЧОЛОВІК ТА ЛЕВ.

(Народна казка)

Був собі один чоловік. Раз пішов він шукати здобичі або якого щастя. Іде він лісом, а проти нього лев.

— Куди йдеш? — питає лев. — Хто ти такий?

— А ти хто? — питає чоловік.

— Я — лев.

— А я пралев.

— Давай мірятися, хто дужчий, — говорить лев, — я чи ти? Хто дужчий, той буде тут господарем.

— Можна попробувати, — каже чоловік, та немає чим.

Ідуть вони, йдуть, аж лежить залізна палиця, велика-велика.

От лев і говорить:

— Ну, тепер маємо чим помірятись, хто дужчий: хто вище кине, той і дужчий.

Взяв лев ту палицю, як кинув... аж до неба. А як упала та палиця на землю, то лев і каже:

— Ану, тепер ти.

Чоловік узявся за палицю, — насилу один кінець підняв, не те, що кинути, та й стоїть.

— Що ж ти не кидаєш! — каже лев.

— Я ото чекаю ту хмару: як набіжить, то закину на хмару до брата, бо мій брат там за коваля. Поробить з палиці цвяхи та й буде там коней кувати.

— Е, шкода палиці, — каже лев, — краще не кидай.

— Про мене, — каже чоловік, — як так, то й так.

Просить лев чоловіка до себе обідати. Приходять до хати. Лев посилає чоловіка по воду й дає йому залізні відра, великі-превеликі. Чоловік ледве покотив тії відра згори.

Прикотив до криниці, сів коло неї і став штурхати патиком навколо криниці. Лев не дочекався його, приходить.

— Що ти робиш?

— А от обкопую криницю: не хочу потроха воду відрами носити, а заберу разом усю криницю.

Лев аж злякався, який чоловік дужий, забрав відра і пішов до хати.

Посилає тоді лев чоловіка по дрова:

— Ну, йди, вибери там дуба, виверни і принеси сюди.

Пішов чоловік до лісу, став лико дроти та зв'язувати.

Не дочекався його лев, приходить та й питає:

— Що ти робиш?

— А от зв'язую лико; не хочу по одному дубові тягти, а зачеплю увесь ліс та й притягну до хати.

Лев аж злякався, який чоловік сильний, вирвав собі дуба і поніс додому.

Розклав огонь, наварив вареників — собі мірку й чоловікові мірку та й говорить:

— Хто швидше з'їсть, той і дужчий.

От лев їсть вареники, а чоловік собі в торбу складає. Поскладав та й каже:

— Бач, я вже свої поїв, я дужчий.

— Ходім, — каже лев, — на скелю, хто сильніше вдарить камінь, той дужчий.

Пішли . . .

Як ударив лев ногами об скелю, аж камінь посипався.

А чоловік як ударив торбою з варениками, так юшка з неї і потекла.

Чоловік і каже:

— А що? Бачиш? Я дужчий — як ударив, то аж вода потекла.

От тоді лев зовсім злякався та й проситься:

— Що тобі, — каже, — дати, щоб ти мене покинув?

— Принеси мені, — каже чоловік, — бочку грошей.

Взяв лев бочку грошей, пішли до чоловічої хати.

Підходять, а діти, як побачили батька, біжать і кричать:

— Батько прийшов, лева привів.

Як побачив їх лев, злякався, кинув бочку з грошима і побіг у світ за очі.

Пояснить слова: здобич, кувати коней, відра, криниця, лико, скеля, бочка.

Запитання:

Про що сперечалися чоловік з левом?

Хто показався дужчий — чоловік чи лев?

Чи чоловік був справді дужчий від лева?

Чим переміг чоловік лева?

ЩО ЦЕ?

Я ношу на небі хмари,

Колишу пшениці лан,

В світі я не маю пари —

Я могутній дуже пан.

В гніві я дуби ламаю,

Гну тополі до землі,

А як гнів мине, гойдаю

Я на морі кораблі.

Часом жартома шапчину

З голови комусь зніму,

Чи шарпну за кожушину,

Відгадайте лиш, ану!

З Е Л Е Н Г А Ю . .

Зелен гаю,
Зелен саю,
Стежечко росиста.
Понад горами лунає
Пісня голосиста.
На високій полонині
Вітрик повіває . . .
Зачекайте, подруженьки,
Я вже поспішаю!
Ми присядем, почитаєм, —
В тайстрі книжку маю.
Ще й веселую співанку
Я несу до гаю.

А ще знаю кущ калини,
Де боркут б'є чистий.
З ягідок собі нанижем
Красного намиста.

На високій полонині
Співанка лунає . . .
Зачекайте, подруженьки,
Я вже поспішаю!

В. Лодигець

П л а й — гірська стежка.
С т е ж е ч к а — вузьенька доріжка в полі або в горах.
П о л о н и н а — місце в горах, де випасають вівці.
Т а й с т р а — торбина.
Б о р к у т — джерело.

КНЯЗЕНКО ВОЛОДИМИР.

У княжому теремі в своїй кімнаті сидить княгиня Ольга. При ній наймолодший і найлюбіший її онук — Володимир. Припав до колін бабуні і просить: — Розкажуй про діда Ігора, як він покорив уличів, тиверців і як покарала ти деревлян за його смерть.

Вікна княжого двору задрижали від ударів в стіни города печенізьких пращ і сокир. Печеніги саме тоді облягали столицю Київ, бо князь Святослав був з військом далеко в Болгарії.

— І я, як виросту, — говорив Володимир, — буду таким лицарем, як дідусь Ігор і батько. Не посміють тоді дикі печеніги і ногою ступити на нашу землю! Правда, мій батько Святослав великий воїн-лицар?

— Справжній лицар, недаром прозвали його Хоробрим. Як іде з ким воювати, то посилає вперед своїх послів, щоб вони оповістили про це ворогів, кажучи: „Іду на вас!“ Це він робить на те, щоб вороги мали час приготувитись до бою, бо князь Святослав вважає не по-лицарськи несподівано на когось нападати. В цьому й уся його сила лицарська і нею, як знаєш, переміг він хозарів над Волгою, дійшов аж до річки Кубані, у далеку землю Тьмуторокань, побив греків і болгар і тепер сидить там у Переяславці. Вже і пісні склала наша молодь:

„Ой, пустимоя ж на тихий Дунай,
Долів Дунаєм під Цареград”.

Десь у віддалі за стінами города, почулися голоси воєнних труб. Володимир сплеснув у долоні.

— Батько повертається! Прожене печенігів! —

крикнув і кинувся з кімнати. Та не встиг вийти, бо в дверях появився сотник Демко і сповістив:

— Воєвода Претич напав несподівано на печенігів, а ці думали, що це сам князь, налякалися і відступають від Києва.

— Слава Богу, — перехрестилась Ольга до Ікони Богоматері. — А хто дав знати Претичеві про нашу біду?

— Ось, смільчак, що на те зважився, — відповів Демко, висуваючи перед себе молодого, стрункого юнака. — Киянин, син дворецького Петка.

— Як ти це зробив! — поцікавився Володимир.

— Звичайно, — став розказувати юнак. — Вмію говорити по-печенізьки, і от перебрався за печеніга та з уздечкою в руках перейшов через ворожі війська, питаючи, буцімто, за своїм конем. Так дібрався аж до Дніпра, а там скочив у воду, переплив ріку і, діставшись до Претича, розповів йому про облогу Києва.

— Славно списався! — хвалив захоплений Володимир. — Будемо друзями, добре?

І вибігли оба з терему, поглянути з валів, як відступає печенізька орда.

Віра Лебедова.

ЩО ПИШЕ ЛЕВКО ТРІСКА...

Любі друзі, послухайте, як що вам цікаво, а я скажу вам про себе, коротенько й жваво.

Мене моя любя мати на добро навчає і козаків мені завжди за приклад ставляє.

От, наприклад, як не хочу часом їсти каші, мати каже: „Кашу їли всі козаки наші...”

Як від себе відсуваю борщик з буряками, мати каже: „Борщ в пошані був між козаками...”

А як скривлюся, що й юшка мені теж немила, мати каже: „Ох, як юшку козаки любили!”

Ну, а що я запорожцем конче хочу стати, мусять мені борщ і каша й юшка смакувати!

Як пізнав я, що козацький харч є знаменитий, то недавно я навчився і молоко пити.

Бо й молока не любив я, і то таки дуже, та від тижня вже смакує і молоко, друже.

Перед Різдвом я учився колядок співати... „Щось ти слабо колядуєш!” каже мені мати.

„Ти як хочеш колядою людей звеселити, мусяш свої юні груди молоком кріпити”.

„Хоч молока ти не любиш, та знай, любий сину, що молоко запорожці пили безупину...”

Відтоді я свої груди молоком скріпляю і вже певен, що колядок добре заспіваю.

Так і вам я, милі друзі, раджу пити молоко, щоб так добре всі співали, як співає Ваш Левко.

БАЙКА.

До лева, царя звірів, прийшла делегація ослів.

— Милостивий царю! У лузі, в якому ми живемо, з'явився якийсь кінь. Звели, царю, щоб він пішов собі геть від нас.

— Чому? Може він з'їдає вам пашу? Може нас б'є?

— Ні, не те, царю, але коли кінь є між нами, кожний легко пізнає, що ми є звичайні осли.

Запитання:

Чому осли не любили між собою коня?

КІТ - РИБАЛКА.

От смішний рибалка-кіт
Вийшов з вудкою на пліт.
Гак із дроту на шнурку
Закидає у ріку.

Там, у водній глибині,
Карасі і окуні.
Помічає кіт, немов
Шнур тремтить:
— Це, мабуть, кльов?

Засічу дай — дума.
Смик ...
Тягне драний черевик!
Кіт з натуги впрів, аж змок,
В черевикові — линок.
Вудка гнеться, як дуга,
З черевика лин плига.
І глузливо на льоту
Помахав хростом коту.

Олександр Сасенко.

КАЗКА ПРО ДВОХ РАКІВ.

Зловив хлопчик в річці десяток раків, склав їх у кошик, зав'язав зверху хустинкою й поніс додому.

Лазять раки у кошику, порятунку шукають. Два раки знайшли дірочку і вирішили крізь неї на волю тікати. Лізуть обидва, штовхаються, клішні повиставляли, а вибратися не можуть — один одному заважають.

Перший каже

— Я раніше вилізу.

— Ні, — заперечує другий, — спочатку я, а ти потім.

— Я перший угледів дірку, — мені й лізти.

— Ні, я...

— Ти мені не вказуй, — розсердився рак і вистромив хвіст із кошика.

— Ах, он ти як? — схопив його другий рак за вуса і ну тягнути назад.

— Зупиніться, бешкетники! — закричав на них старий рак. — Поступіться хтонебудь... Через вас усі загинемо!

Та було вже пізно. Поки вони билися та сперечалися, хлопчик прийшов додому, і раки опинилися в казанку.

В. Грінчак.

МАРШ ЛИЦАРІВ МАРІЇ

Марш.

Муз. Яр Барнича.

Гей, ми ма - лень - кі шко - ля - рі, Ма - рі - ї
 Ма - рі - є Ді - во, по - мо - жи, Як ми пі-

Ді - ви ли - ца - рі, Нам си - ла пек - ла не страш.
 дем до бо - роть - би За спра - ву Цер - кви, за наш

на, Бо ми Ма - рій - ська Дру - жи - на!
 Край, О, Ма - ти Бо - жа, по - ма - гай!

Як виростем великі,
 Хоробрі вояки,
 Відстоєм Україну
 Від вражої руки.

ЮНІ РИБАЛКИ.

Ранком два приятелі прийшли на річку. Вони давно полюбили собі це місце і гадали, що про нього ніхто не знає. Але як вони були здивовані, коли дідусь, якого вони зустріли на березі, сказав їм, що їх уже випередили десятеро таких юних рибалок. Рибалки добре замаскувалися і давно вже сидять з вудочками. Знайдіть їх.

СПРАВЖНІ ДРУЗІ.

Сьогодні в школу не прийшов Павлик, і ніхто не знав чому.

Павлик з матір'ю жив недалеко школи. На великій перерві до нього пішли, з дозволу вчительки, Юрко, Маруся і Степан. Діти зайшли в невеличкий дімок, пройшли коридором і потрапили в кухню.

З кімнати почувся тихий жіночий голос:

— Заходьте сюди, заходьте!

У чепурній кімнаті лежала на ліжку жінка з компресом на голові. Біля неї сидів Павлик.

— Сідайте, — запросила вона. — Захворіла я. Лікар звелів лежати.

Діти все зрозуміли. Павлик не міг залишити матері. Йому довелося й обід варити, і хвору доглядати.

Після лекцій Маруся розповіла, чому не прийшов Павлик до школи.

— Не міг він залишити хвору матір, — говорила вона. — Треба нам допомогти йому. Батька ж у нього немає.

До Павлика пішли Маруся, Оля, Люба, Юрко й Івасик. Дівчатка помили підлогу, прибрали в кімнатах. Оля принесла букет квітів і поставила його в глечики біля хворої. Юрко з Івасиком і Павликом приготували на кілька днів дров, наносили в діжку води.

Павликова мати щиро дякувала дітям.

О. Донченко.

Поясніть слова: коридор, компрес, букет — що це за слова?

ТОПОЛЯ.

По діброві вітер виє,
гуляє по полю,
край дороги гне тополю
до самого долу.
Стан високий, лист широкий
марно зеленіє;
кругом поле, як те море
широке, синіє.

Т. Шевченко.

Завдання.

Вивчіть вірш напам'ять.

УЧІТЕСЯ.

Учітеся, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь.

Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Чужі люди цураються,
В хату не пускають.

Свої діти, мов чужії, —
І не має злому
На всій землі безконечній
Веселому дому . . .

Т. Шевченко.

З М І С Т

	Стор.
Молитва — В. Переяславець	3
Любіть свою хату — В. Лепкий	4
В рідній хаті — Б. Николин	4
Люблю тата й маму	5
Наші найрідніші — Б. Николин	5
Моя мама — О. М.	7
Василькова родина — Б. Николин	8
Мій тато	9
Мамин синок — В. Стефаник	9
Треба признатися мамі	11
Сварка — М. Пригара	13
Батько й сини	14
Тримаймося свого роду — Б. Николин	14
Матуся — О. П.	16
Моя бабуся — М. Д.	17
Перебільшення	18
Любіть рідну мову	20
Князенко Ясінь	20
Івасик Телесик — П. Тичина	23
Шкільний дзвінок дзвонить	30
До школи — Роляник	30
Школо рідна — В. Бичко	31
Богданкові мрії — Б. Николин	32
Забудько — М. Пригара	33
Як ми прикрашували нашу класу — Г. Горбова	34
Про книжку — М. Пригара	35
Два учні	35
Усміхнися	36

	Стор.
Наша обіцянка	37
Просто бабуся	38
Сині листочки — В. О.	39
Книга	41
Наші книжечки	42
Мене немає вдома	43
Грицеві пригоди — В. Ворскло	43
Подружки винні	45
Бережи очі	46
Богданкові забавки	47
Ми з Оверком — За І. Муратовом Левко Ромен	48
Усміхнися	50
На лекції української мови	51
Рання осінь — І. Франко	52
Осінь	53
Журавлі — Ніна Туз	53
У ліс по горіхи	54
Ліс восени	55
Осіnnий день — І. Нечуй-Левицький	58
Гарбуз	59
Ліс	60
Календар	61
Зима	62
Сніг — М. Коцюбинський	62
Зимова пісенька — Л. Глібов	63
Як Дмитрик Вовка налякав	64
Усміхнися	65
Сніг іде — М. Познанська	66
Святий Миколай іде	67
Зимова казка — К. Малицька	68
Утікала Божа Мати — Р. Завадович	69
Різдво	71
Нова радість стала	72
Легенда про Ісуса	73

	Стор.
Як дізнались зайченята	74
Новий рік	75
Під снігом	76
Як зимує ведмідь	77
Зимові кватири	78
Навчіться спостерігати	79
Синичка	80
Синичка на волі	81
Зимовий ранок	82
Білочка — Г. Демченко	83
Сніжинки	84
Мороз і вітер	85
Іде весна — за М. Коцюбинським	87
Весна — Т. Шевченко	88
Що це?	88
Сніг і підсніжок — М. К.	88
Проліски — Н. Забіла	90
Ще недавно — В. Х.	90
Веснянка — Л. Глібов	91
Великий Кобзар	92
З дитинства поета — О. Іваненко	94
За що не знаю називають — Т. Шевченко	95
Весна — Т. Шевченко	96
І виріс я — Т. Шевченко	96
Тарас у дядка — О. Іваненко	97
Вранці — Т. Шевченко	100
А вже красне сонечко — О. Олесь	100
Квітень	101
Яблуня	101
Навесні — П. Грабовський	102
Хмара	102
Під віконцями на сонці — Н. Забіла	103
Встала весна — Т. Шевченко	103
Сонце — І. С.	104

	Стор.
Усміхнися	104
Приказки	104
Христос воскрес — М. Колодяжинська	106
Писанки — Ю. Ігорків	106
Великодні гості — Роляник	107
Найкраща писанка — Л. Полтава	108
Лесь Великодня діждався — Ю. Ш. — Роляник	111
Подарунок для Матері Божої — За А. М.	113
Чому фіялка так гарно пахне	115
Свято Матері — Л. Храплива	116
Наші мами — С. Олійник	116
Прогулянка	118
Чому галки чорні — Р. Завадович	121
Бджілка	122
Хто це? — К. Перелісна	123
Хлопчик і слимак	124
Їжак і крокодил	124
Віддячився — Д. Тягнигоре	125
Облітав журавель	126
Засць і їжак — І. Франко	127
Тече вода з-під явора — Т. Шевченко	130
Вітай любе літо — В. Бичко	131
Вакаційна пісня	131
У лісі — В. Дубина	132
Будка — С. Васильченко	133
Горобець-молодець — П. Воронько	136
В поході — образкова загадка	137
Вишеньки — Л. Українка	138
Лисиця і ведмежата	139
Дощ	140
Сорока-Білобока — казка — Н. Забіла	141
Дитячі мрії — образкова загадка	143
Казка про розумного зайця	144
Сонечко лишається — Г. Бойко	148

	Стор.
Ісус Христос між дітьми	149
Пильний коник — Б. Лепкий	149
Вечір — Т. Шевченко	150
Місто	151
У великих містах	151
Я люблю місто	152
Київ	153
Старовинний Київ	156
Про козацьке славне лицарство	157
Моя чота	158
Подорож до сонця — А. Д.	159
Казка про півника — Н. Забіла	162
Чоловік та лев — народна казка	167
Що це?	169
Зелен гаю — В. Ладижець	170
Князенко Володимир — В. Лебедова	171
Що пише Левко Тріска	172
Байка	172
Кіт-рибалка — О. Сасенко	174
Казка про двох раків — В. Грінчак	175
Пісня Жовтодзюбів	176
Юні рибалки — образкова загадка	177
Справжні друзі — О. Донченко	178
Тополя — Т. Шевченко	179
Учітеся — Т. Шевченко	179

Walter Klapischak •
61 Warner Ave.
Jersey City, N. J. 07305

ДЛЯ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛІ Й ДОМА

Видавництво Шкільної Ради УККА має такі
підручники:

Б. Романенчук. УКРАЇНСЬКА МОВА, грам. і правописні вправи для II року навчання української мови	\$ 0.85
Б. Романенчук. УКРАЇНСЬКА МОВА для III р. навчання української мови	\$ 1.00
Б. Романенчук. УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА для II р. навчання української мови, 2-ге видання	\$ 2.00
Б. Романенчук. УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА для III року навчання української мови	\$ 1.50
Б. Романенчук. УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА для IV року навчання української мови	\$ 1.75
Б. Кисілевський. УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА для V року навчання української мови	\$ 1.85
К. Кисілевський. УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА для VI року навчання української мови	\$ 2.20
К. Кисілевський. ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ для школи й самонавчання	\$ 0.75
М. Овгаренко. УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА „Золоті Ворота” для VII—VIII року навчання	\$ 3.00
С. Рудницький. ПОЧАТКОВА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ II видання в друку	\$ 2.00
Б. Жарський. РУХАНКА, ГРИ, ЗАБАВИ, нарис програми фізичного виховання	\$ 1.00
Б. Жарський. ПРИРОДА УКРАЇНИ	\$ 2.50

Адреса В-ва:

Wyd. Shk. Rada, 838 N. 7th St., Philadelphia 23, Pa.